

Maribo: Et særligt pilgrimscentrum på vejen

- Et studie i forholdet mellem pilgrimsvandringens relevans i dag og Maribo som klosterby

Studierapport jan—marts 2020 af:
Anne Louise Hanson, sogne- og
pilgrimspræst i Lolland-Falster Stift.

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	
1.1 Pilgrimsvandringens relevans anno 2020	2
1.2 Pilgrimsvandring og Maribo som klosterby	3
1.3 Maribo: Et særligt pilgrimscentrum på vejen?	4
2. Pilgrimsvandringens renæssance	5
2.1 Pilgrimsvandringens historie i korte træk	5
2.2 Pilgrimmen anno 2020	8
2.3 Pilgrimsvandring som procesorienteret rejse	10
3.4 Pilgrimsvandring og dens spirituelle praksis	11
3.5 Pilgrimsteologi – en grøn bevægelse på vejen	14
3. ”Pilgrimmenes Pilgrim”: <i>Den hellige Birgitta</i>	16
3.1 Birgitta: ”Kristi brud og talerør”	16
3.2 Birgittas vision om en ny vingård	18
3.3 Birgittas pilgrimsveje	20
3.4 Birgitta bliver ”pilgrimmenes pilgrim”	26
4. Maribo: Et særligt pilgrimscentrum på vejen	27
4.2 ” <i>Marias bolig</i> ” grundlægges ved søbredden	27
4.2 Maribo bliver ”pilgrimmenes by”	29
4.3 Maribo: Et særligt pilgrimscentrum anno 2020	32
5. Konklusion	34
5.1 Pilgrimsvandringens relevans anno 2020	34
5.2 Tilbage til rødderne med <i>Den hellige Birgitta</i>	36
5.3 Velkommen i Herrens vingård	37
Litteraturliste	39

1. Indledning

1.1 Pilgrimsvandringens relevans anno 2020

Der er de seneste 20 år blevet talt meget om pilgrimsvandringens renæssance. Det, som før syntes eksotisk eller middelalderligt, har nu vist sig at være populært. Det moderne menneske, der lever under tidens høje tempo, støj, tidspres og overfladiskhed har brug for at mærke, at der findes en anden måde at leve sit liv på.

Derfor vælger rigtig mange at tage en eller flere uger ud af kalenderen for f.eks. at vandre på en af de kendte pilgrimsruter på *Caminoen* (også kendt som Jakobsruten), der alle fører til apostlen Jakobs grav ved den store katedral i den nordvestspanske by, Santiago de Compostela. Det siges, at der skulle være højt til himlen her, og at man kan vandre helt til "verdens ende".

Det er dog ikke kun under de sydeuropæiske himmelstrøg, at pilgrimsvandringen har fået sin renæssance. Det gælder også i Norden, hvor rigtige mange vandrer på *Sct. Olavrutten* i Norge med Skt. Olav den helliges grav i Nidaros Domkirke som vandringens mål. Også i Sverige har pilgrimsbevægelsen genfundet sit fodfæste. Her er det særligt klosterbyen, Vadstena, der hver år tiltrækker tusindvis af besøgende. Vadstena er kendt som "byen ved søen", hvor man både finder det tidligere kongeslot fra 1500-tallet og den store Klosterkirke, der som Maribo Domkirke blev bygget i første halvdel af 1400-tallet efter forskrifter fra *Den hellige Birgitta*. I Klosterkirken ligger i øvrigt relikvieresterne af *Den hellige Birgitta* og hendes datter, den saligkårede Katarina, opbevaret i et smukt dekoreret skrin. Blot 100 meter fra kirken ligger *Pilgrimscentrum*, der fik sin spæde begyndelse for 23 år siden. *Pilgrimscentrum* er et såkaldt møde- og modtagelsessted for de mange pilgrimme (og turister), der kommer for at overnatte, hvile ud og/eller blot for at være en del af fællesskabet omkring de mange tidebønner, pilgrismesser og taizéandagter, der hver dag finder sted i Klosterkirken.

Som dansker behøver man dog ikke at rejse udenlands for at finde ud af, at pilgrimsvandringen har fået en renæssance. Det har den også herhjemme, hvilket bl.a. afspejler sig i de mange pilgrimsruter som *Hærvejen*, der løber ned gennem Jylland til den tyske grænse; *Camino Haderlev Næs* i Sønderjylland; den 175 km. lange *Camøno*, der går over Bogø, Nyord og Møn; *Santiagoruten*, der

forbinder Danmark med det øvrige Europa og endelig *Den Danske Klosterrute*¹. Det særlige ved sidstnævnte og forholdsvis nye rute er, at det er gamle klostre og kirker, der har fået lov til at bestemme vejen. På den måde genoplives den gamle tradition for pilgrimsrejser – dog på nutidens betingelser og efter moderne menneskers behov.² De forskellige pilgrimsruter gennem Danmark er efterhånden etableret med herbergs, shelter eller teltpladser, og ruterne kan benyttes af alle, der har tid og lyst til at vandre eller cykle gennem dansk natur, kultur og historie.

Man behøver således ikke slå op i mange bøger for at finde ud af, at pilgrimsvandring har gennemlevet en markant renæssance ikke bare i Europa, men også i Danmark. Det er endda værd at bemærke, at pilgrimsvandringen i dag ikke skal forstås som en særlig sportsudøvelse, men derimod som et *veltrængt modspil til den moderne livsform*. Dette vil jeg uddybe nærmere under kapitel 2. Ligesom jeg under samme kapitel vil tydeliggøre, at pilgrimsvandringens renæssance også gælder Lolland-Falster – og generelt ens nærområde – ud fra den påstand, at pilgrimsvandring kan finde sted nu og her, og lige uden for din dør.

1.2 Pilgrimsvandring og Maribo som klosterby

Nogle ville måske spørge, om pilgrimsvandringens renæssance også gælder et sted som Lolland-Falster, der gennem de seneste 10 år ofte er blevet kaldt for "udkants-Danmark". Til det spørgsmål er det blot at sige: Ja. Pilgrimsvandring handler hverken om storbyens puls eller om centraliseringens muligheder, men derimod om de mange pilgrimsveje, der strækker sig gennem den danske natur, kultur og historie, og som imødekommer tidens behov for at koble af fra hverdagens puls. Og her placerer et sted som Lolland-Falster sig som et oplagt sted for pilgrimsvandring.

Middelalderens kendte pilgrimsrute, *Santiagoruten*, er et godt eksempel på en pilgrimsvej, der gør Lolland-Falster interessant. Santiagoruten, der kommer fra Sverige og løber ned gennem Sjælland, fortsætter tværs hen over Lolland-Falster, hvorfra den forbinder sig med Tyskland. På den måde ligger Lolland-Falster centralt placeret, for de pilgrimme, der vælger at gå ad Santiagoruten – og som måske er på vej til enten Sverige eller Norge. Hertil kan man konstatere, at flere og flere – også på

¹ Udviklet af pionéren, Jens Kristian Krarup, i samarbejde med en hårdtarbejdende forening af præster og kirkeligt engagerede lægfolk fra alle dele af landet.

² For mere information om Den Danske Klosterrute henvises til serien: *Den Danske Klosterrute*, Eksistensen

Lolland-Falster – vælger at snøre skoene for at vandre ud i Naturens storslåede katedral som under historiens fortryllende vingesus. I den forbindelse ser vi netop i denne tid, hvordan nye vandrefællesskaber opstår både gennem de sociale medier, i Dansk Vandrelav og gennem kirkelige initiativer.

Når det kommer til pilgrimsvandring på Lolland-Falster er der mange steder og initiativer, der gør sig fortjent at blive nævnt. Men for at afgrænse omfanget af denne rapport, har jeg valgt at fokusere på Maribo som det sted på Lolland-Falster, hvor der udspiller sig et særligt forhold: Forholdet mellem pilgrimsvandringens relevans anno 2020 og Maribo som klosterby. På den måde bliver det samtidig muligt at aflive den påstand, at Maribo blot skulle være en transitby: En mindre købstad midt på Lolland med forbindelse til Rødby og Nakskov. En by, hvor mange – og langt flere fremover – kører igennem på deres vej mellem Tyskland og Danmark. Og endelig en by, der pga. Domkirken ved søen hvert år tager imod et stort antal turister, der kommer og går. Maribo hilser glædeligt de mange turister og gennemfartskørende velkomne, men Maribo er mere end en transitby. Den er en klosterby, oprindeligt grundlagt som *Habitaculum Mariae*, ”Marias bolig”, og byen bør forstås i dette lys. Dette vil jeg tydeliggøre i kapitel 3 ved at tage udgangspunkt i *Den hellige Birgitta*, hvis betydning er yderst interessant.

1.3 Maribo: Et særligt pilgrimscentrum på vejen?

Hvis der som ovenfor nævnt findes en betydningsfuld forbindelse mellem ’pilgrimsvandringens relevans i dag og Maribo som klosterby’, er det rapportens store spørgsmål, om det ikke netop rejser behovet for et pilgrimscentrum til at tage imod de mange pilgrimme, hvad enten de kommer til fods, på cykel, i bil eller i store turistbusser, og hvad enten de kommer for at hvile fødderne, overnatte, fordybe sig i troen eller for at gå på opdagelse i byens herlige atmosfære af ånd og historie?

Rapportens sigte er således med kapitel 4 at undersøge, hvorvidt Maribo ikke bare opstod som en klosterby, men derimod også som en pilgrimsby – en pilgrimsby, der netop kom til at spille en central rolle under 1400-tallets pilgrimsbevægelse. Det endelige spørgsmålet er dog, om Maribo i dag, ca. 600 år efter byens grundlæggelse, og med en Domkirke, der i dag står med begge fødder solidt plantet i den lutherske-protestantiske arv kan siges at være: ’et særligt pilgrimscentrum på vejen’?

2. Pilgrimsvandringens renæssance

2.1 Pilgrimsvandringens historie i korte træk

Sveriges nu pensionerede pilgrimspræst, Hans Erik Lindström, fortæller i *Pilgrimsliv* (2007), at ordet "pilgrim" i løbet af nogle år har ændret sig fra at være et *støvet middelalderligt ord* til nu at være et *naturligt og positivt ord*, som mange, både kirkevante og kirkefremmede, kan finde deres identitet i.³ Ordet "pilgrim" er således blevet en del af det danske sprog. Men det rummer en dobbelthed. For "pilgrim" betegner både det '*at vandre*' og det '*at fordybe sig i sin tro*'. Derfor er der mange, der forstår sig selv som pilgrim enten af den grund, at de uden en egentlig religiøs bevæggrund elsker at vandre eller modsat, at de uden nødvendigvis at begive sig ud på pilgrimsvandring ønsker at fordybe sig i sin tro.

Ordet 'pilgrim' kommer af det latinske ord, *peregrino*, der betyder *fremmed*. En Pilgrim er en fremmed i verden. En, der er i opbrud – på vandring med en længsel efter det hellige. Pilgrimmen tilhører således et folk, som er på vej.

Et kig tilbage i historien fortæller os, at mennesket i sin natur netop var en nomade: En, der aldrig slog sig ned, men konstant var på vej på jagt efter føde, vand og midlertidige bopladser. Når føden tog slut, brød man atter op, og på de lange vandringer videre måtte man selv bære alt det med sig, man havde brug for til livets opretholdelse (værktøj, køkkenredskaber, mad og lign.). Men med landbrugets fremkomst for ca. 5000 år siden begyndte mennesket at slå rødder et mere fast sted, hvor det nu i stedet for at samle og jage kunne ernære sig ved dyrkningen af den livgivende jord og den nye kvægbestand.⁴ Behovet for at bryde op meldte sig derfor mest i forbindelse med behovet for at søge hen til særlige religiøse steder med eksempelvis en hellig kilde, en hellig grav eller en anden hellig genstand, der symboliserede det guddommeliges medvirken. Sådan har Gud, som også Lindström pointerer, altid kaldt folket til opbrud og valfart jf. hinduers vandring til Ganges, kristnes valfart til Rom, muslimers til Mekka, jødernes til Jerusalem og buddhisters rejse til Buddhas fødested.⁵

Med et historisk tilbageblik er det ikke svært at konstatere, at mennesket i sin natur er en pilgrim, fordi det gennem tusinder af år har måttet flytte sig fra et sted til et andet sted for at søge næring til livets opretholdelse. Her har samspillet med det religiøse spillet en særlig rolle, fordi det såkaldt

³ Lindström og Lidell, 2007, s. 9

⁴ Ibid, s. 15

⁵ Ibid., s. 17

hellige altid har haft en særlig tiltrækningskraft på mennesker. Dette bliver især tydeligt under middelalderen, hvor vi for alvor ser en europæisk bølge af valfarter og pilgrimsrejser. Et særligt mål blev nu at rejse til de steder, som man forbandt med Jesus. Man begyndte til og med – foranlediget af Kejser Konstantins mor – at bygge kirker på disse steder, f.eks. Betlehemskirken. Hertil begyndte ørkenfædrene at bryde op fra Ægypten og Syrien for at søge et større guds nærvær i ørkenen, og de irsk-keltiske munke begav sig barfodede ud på det europæiske kontinent for at leve i bogstavelig efterfølgelse af Jesus fra Nazaret – et *imatio-Christi liv*.⁶ Og endelig møder vi *Guds lille fattige*, Frans af Assisi, fra Italien, der vandrede ud som tiggermunk og siden kom til at grundlægge Franciskanerordenen.

Middelalderens eskalation af valfarter og pilgrimsvandring kan i øvrigt ses som et udtryk for *det fromme liv*. Det fromme liv, dvs. måden man udlevede sin kristne tro, var kommet til at spille en større og større rolle. Derfor oplevede mange en længsel, måske endda ligefrem et kald, efter at begive sig af sted til et eller flere af de kendte pilgrimsmål som f.eks. a) den hellige gravs kirke i Jerusalem, b) apostlen Jakobs formodede grav i Santiago de Compostela, c) Rom, hvor apostlene Peter og Paulus blev martyrer og endelig d) Trondheim med Nidaros-katedralen, der blev bygget over relikvierne fra krigerkongen *Olav den Hellige*. Selvom motiverne for de mange pilgrimsrejser har været varierende, så har en fælles faktor (uanset kald og stand) været en søgen efter *det hellige* og *det fromme liv*. Sådan kunne eksempelvis en pilgrimsvandring til Rom bruges til at gøre bod, bede om helbredelse for sig selv eller sine nærmeste, give afkald på materielle goder i sin søgen efter et mere asketisk liv eller blot forsøge at komme så tæt på det guddommelige som muligt. At leve et fromt liv gav formentlig den enkelte pilgrim en fortrøstning om at være kommet nærmere Guds frelse, hvorfor særligt afladshandelen kom til at spille en betydelig rolle for de mange pilgrimme, der drog til Rom. Man begav sig dermed ikke af sted for sin egen sundheds skyld, men for at sikre sig Guds frelse. Derfor kom kirken som institution og myndighed også til at spille en central rolle i middelalderens eskalation af de mange pilgrimsrejser.

Det var følgelig heller ikke uden grund, at Martin Luther under 1500-tallet blev en afgørende kritiker, ikke bare af afladshandlen, men også af de mange pilgrimsvandring, der fandt sted på hans tid. Dette uddyber den norske teolog og pilgrimspræst, Roger Jensen, på en interessant måde i *Pilegrim*

⁶ Ibid., s. 20

– *Lengsel, vandring, tenkning – før og nu* (2014). Jensen mener, at Luthers kritik ikke skal forstås entydigt, for det var ifølge Luther ikke pilgrimsvandringen i sig selv, der var problemet. Det var snarere omfanget af den, og måden den så at sige udviklede sig på. Derfor handler Luthers kritik af pilgrimsvandring først og fremmest om måden man brugte pilgrimsvandringen på, som når rejsen mod det hellige mål blev langt vigtigere end den verden og hverdag, man nu en gang levede sit liv i. Hvorfor vende verden ryggen? Og hvorfor bruge tid og penge på døde genstande som relikvierne, kunne Luther spørge, når man i stedet burde bruge sin tid og penge på de trængende, fattige og syge mennesker?⁷

Det er et interessant spørgsmål. For selvom den gennemgående tråd i Luthers kritik af Den Katolske Kirke handler om, at man ikke bliver frelst gennem sine gode gerninger som det at begive sig ud på en særlig pilgrimsvandring eller købe et afladsbrev, så må man ikke glemme, at Luther selv ønskede at leve et fromt liv. Men dette 'at ville leve et fromt liv' måtte for Luther aldrig resultere i, at man svigtede sit kald og sin næste for i stedet at ville behage Gud:

Om du spør hva du skal gjøre for å behage Gud og for å bli salig, får du til svar: Du må bygge kirke, støpe kirkeklokker, holde messe, vigilie, lage kalk, monstrans, bilder, messeklær, brenne, be så mye, faste, bli munk eller prest, vandre til Roma eller Santiago (osv), det er de gode gjerninger, de rette veier og de rette stender til saligheten⁸.

At ville leve et fromt og gudfrygtigt liv kunne for Luther aldrig blive et spørgsmål om at skulle præstere noget særligt ved f.eks. at rejse Santiago de Compostela eller Jesu grav i Jerusalem. Det kunne for Luther aldrig være et kald fra Gud – en kritik han i øvrigt ikke lægger skjul på i en af sine prædikener: "*Hva i helvtete skal jeg etter i Santiago, skal jeg lete etter min neste i Roma Min neste har jeg her jeg er, kone, barnn og fattige folk!*"⁹. Den rette pilgrimsvandring burde altså for Luther hellere finde sted i hjerte og i ånd.

Luthers kritik af middelalderens pilgrimsvandring bliver således samtidig et spørgsmål om, hvor man kan erfare Guds nærvær. For Luther er svaret enkelt: *I hverdagen*. For det hellige hører ikke kun til i kirkens sfære, men derimod i hverdagslivet: *I tilliten til evangelits Gud ser mennesket Guds nærvær*

⁷ Jensen, 2019, s. 159

⁸ Ibid., s. 158

⁹ Ibid.

*og kall i dagliglivet, hverdagslivet opleves og erfares nå som et hellig liv.*¹⁰ Gud skal ikke sættes op på en piedestal et fjernt sted i Rom, Jerusalem eller Santiago de Compostela. Gud bor i hjertet og ånden. Og Gud ser og hører den enkelte i hverdagen og i den lokale kirke. Hermed bliver den enkeltes forhold til Gud mere central.

Luthers kritik af Den Katolske kirke førte som sagt til Reformationen. Hermed fik pilgrimsvandringen en definitiv afslutning, ligesom meget andet kom til at ændre sig, da store dele af Den Katolske Kirke blev reformeret til det, vi i dag kender som den lutherske protestantiske kirke. Omkring 500 år er der gået siden Reformationen tog sin begyndelse. Og mens kirken i dag gradvist mister sine medlemmer og har svært ved at tiltrække den yngre generation, så finder det moderne og sekulariserede menneske nye veje i sin søgen efter *det hellige og bedre liv*. En af vejene har de sidste 20 år vist sig at være pilgrimsvandringerne til de gamle pilgrimsmål som Santiago de Compostela og Nidaros Domkirke i Trondheim. Pilgrimsvandringen har fået en renæssance, og de gamle pilgrimsruter og helligsteder tiltrækker atter mange søgende mennesker. Men hvem er 'pilgrimmen anno 2020' egentlig, og hvorfor begiver hun sig af sted?

2.2 Pilgrimmen anno 2020

Vi er alle på vej. På vej fra fødsel til død. Og lige derimellem leves vores liv. Et liv med opbrud. Et liv med hvile. Et liv i fællesskab med andre. Et liv med os selv. Vejen går ikke altid lige ud, for vejen kan være fyldt med bakker og dale, korsveje og omveje. Den kan være forårsaget af et vældigt tempo og så store udsving, at vi mister forbindelsen med os selv, vores medmennesker og naturen omkring os. De store udsving på vejen kan imidlertid vælte os omkuld. Og så har vi brug for at rejse os igen, måske endda finde en såkaldt "rastepads", hvor vi kan hvile ud. I den forstand er vi alle pilgrimme, fordi vi konstant er på vej fra en livsfase til en anden livsfase – i en konstant søgen efter den rette livsnæring og det meningsfulde liv.

For at komme nærmere en definition af nutidens pilgrimme, er det værd endnu en gang at henvise til Hans Erik Lindström. Han skelner mellem *den snævre* og *den dybere* betydning.¹¹ I *den snævre betydning* er en pilgrim den, der med sine fødder begiver sig af sted til et bestemt pilgrimsmål med et religiøst indhold, f.eks. Santiago de Compostela, Rom eller Jerusalem, sådan som det var tilfældet

¹⁰ Ibid., s. 193

¹¹ Lindström, 2007, s. 27

med fortidens pilgrimme. Det betyder dog ikke, at denne type pilgrimme i dag er religiøse eller har gjort sig nogle særlige overvejelser over pilgrimsvandringens mål. De har dog den samme nysgerrighed og vilje til at ville gå langt og derigennem møde nye mennesker, kulturer og miljøer. Og pilgrimsrejsen består ligeledes af opbrud og hvile: De må finde et sted at slå lejr, om det er i telt, i et kloster eller på en af rutens herberger. Når de har hvilet ud og forsynet sig, bryder de atter op, for at begive sig ud i landskabet videre mod rejsens endelige mål.

Hvor *den snævre* betydning af det at være i pilgrim sigter mod den konkrete vandring til fods gennem synlige landskaber, kulturer og historiske elementer, sigter *den dybere* betydning af det at være pilgrim mod den mere "usynlige" vandring. Her søger pilgrimmen en mere personlig og åndelig fordybelse undervejs koblet sammen med en større bevidsthed om det at være til *i* denne verden uden nødvendigvis at leve *af* denne verden. Det yderste mål som pilgrim er derfor ikke livet her og nu på jorden, men derimod livet i det hinsides – der hvor vi alle en dag slutter vores rejse.¹² Her ville den gode lutheraner måske sige, at det er vigtigt, at pilgrimsvandringen ikke bliver en flugt fra verden, og at den åndelige fordybelse ikke ender i et religiøst præstationsræs. Men pointen med *den dybere* betydning af det at være pilgrim anno 2020 er netop, at pilgrimsvandringen sker som en bevægelse *her og nu*, mens man er til *i* denne verden. Den er så at sige et opbrud fra hverdagen, fordi pilgrimmen har behov for at søge nye veje, måske genopdage forbindelsen til sig selv, sin næste og Gud. I *den dybe betydning* er pilgrimmen altså en, der ikke bare vandrer fysisk, men også åndeligt.

Det er spørgsmålet, om det overhovedet går at skelne mellem *den snævre* og *den dybere* betydning af det at være pilgrim i dag. Om de to ikke netop hænger sammen, fordi der er tale om en dobbeltheds: a) Pilgrimmen anno 2020 bevæger sig både *fysisk* ad synlige veje mod et bestemt mål og b) *usynligt* (åndeligt) ad indre veje uden større fokus på målet. Det gør pilgrimmen, fordi der ikke kun er tale om en ydre vandring, men derimod også om en indre vandring. En indre vandring, der netop indikerer, at det ikke altid er målet – det at komme frem til f.eks. Skt. Jakobs grav i Santiago de Compostela – der er det afgørende. Det er derimod vejen. Den vej, hvor den enkelte pilgrim får mulighed for at koble af fra hverdagen og læge sine sår. Den vej, hvor den enkelte pilgrim så at sige går i proces med det, som hun bærer med sig i rygsækken som f.eks. stress, sygdom, sorg, savn, bekymringer og spørgsmål om, hvordan man kan leve et bedre liv.

¹² Ibid.

Pilgrimmen anno 2020 er altså et menneske, der bevæger sig mellem fødsel og død, mellem forskellige livsfaser og processer. Til tider medfører denne indre vandring også en ydre vandring med begge fødder solidt plantet på jorden langs stier og veje gennem kendte som ukendte steder. Uanset om vandringen fører pilgrimmen til "verdens ende" på den nordspanske kyst eller blot et stykke uden for din dør, er hun en pilgrim, der er på vej.

2.3 Pilgrimsvandring som procesorienteret rejse

Som vi har set, var middelalderens pilgrimsvandring båret af en vis form for *øvelse i et fromt liv* og for mange også båret af en frygt for kirkens lære om synd, aflad og skærsild. Hertil har pilgrimsrejsernes religiøse mål¹³ haft en central betydning. Det var fremme ved målet, man var kommet nærmere Gud, og her kunne man f.eks. bede, modtage aflad for sine synder og komme i en særlig *hengiven* tilstand.

Pilgrimsvandring anno 2020 har ændret sig fra at være målorienteret til at være det, som Roger Jensen kalder for "vei-orienteret".¹⁴ Det betyder, at det nu er vejen frem til målet, der er det vigtige, ligesom det betyder, at pilgrimsvandring i det store perspektiv er blevet frigjort fra den kirkelige autoritet. Du skal ikke længere tage på pilgrimsvandring, fordi kirken forkynnder det, eller fordi du er bange for at gå glip af Guds frelse. Din pilgrimsvandring er et personligt valg, som du selv er med til at forme. Nutidens pilgrimme og deres bevæggrunde for at vandre er derfor bredspektrede, hvilket gør pilgrimsvandring anno 2020 til en langt mere sekulær og mangfoldig størrelse end tidligere. Betyder det så, at pilgrimsfænomenet i dag er blevet så flydende, at den religiøse dimension har mistet sin betydning?

Flere forskere peger på, at nutidens pilgrimme på mange måder er et søgende folk. De kommer ikke nødvendigvis med en speciel religiøs eller kirkelig baggrund, men er åbne for at søge nye veje. Disse forskere mener derfor, at pilgrimsbevægelsen i dag er udtryk for, at religionen er ved at ændre sig, og det gør den ved optage nye former. Det vil sige, at religionen ikke nødvendigvis har mistet sin betydning for de pilgrimme, der f.eks. vandrer på Caminoen. Men måden den viser sig på har ændret sig markant. Hvor middelalderens pilgrimme havde klare religiøse bevæggrunde og forventninger,

¹³ På samme måde var valfarterne målorienterede, fordi disse ofte foregik som en kortere vandring eksempelvis mellem to kirker eller to helligsteder. Valfarten foregik – akkurat som i dag – typisk som en opstilling af både præster og lokalbefolkning, hvor man processuerer gennem byen for at markere en særlig evangelisk festdag.

¹⁴ Jensen, 2019, s. 72.

har nutidens pilgrimme ikke nødvendigvis en forventning om at få en religiøs oplevelse undervejs. De har heller ikke en religiøs myndighed i ryggen. De har derimod et langt større fokus på *naturen og kropsligheden* samt de *fællesskaber*, der opstår undervejs.¹⁵ Hertil kommer de små ritualer og overgange, som den enkelte pilgrim foretager sig undervejs eller ved vandringens endelige mål: Nogle søger f.eks. ind i et kapel, for at sidde i stilheden eller tænde et lys. Andre kaster sten med tillagte betydninger og bønner i havet¹⁶. Andre igen fører dagbog som udtryk for den proces, man gennemgår. Og endelig er der dem, der ved vandringens mål f.eks. i Santiago de Compostela, tilslutter sig mængden i den store katedral eller traditionen tro kaster sin vandrestav i havet ved den skarpe klippekyst, Finisterre, også kendt som ”ved verdens ende”¹⁷.

Der er således ingen grund til at tro, at den religiøse dimension er forsvundet ud af nutidens pilgrimsvandring. Det er den ikke. Den ser bare anderledes ud end for 700 år siden. For den moderne sekulære pilgrim er et åbent og søgende menneske, der er interesseret i den natur, kultur og spiritualitet, som hun møder undervejs. Hun har endvidere brug for at give plads til sine tanker og følelser, koble af og restituere sig. Pilgrimsvandringen i dag er således blevet til det vi med Jensens ord kan kalde for: ”vej- og procesorienteret”. Og det er lige netop her – på *vejen* som i *processen* – at Gud bevæger sig med. Ikke som en fasttømret religion eller kirkelig lære, men som *den usynlige medvandrer*, der går ved vores side. Akkurat sådan, som den opstandne Herre Jesus Kristus viste sig igen, da han slog følgeskab med de to disciple, der var på vej til Emmaus.¹⁸ Også her handler det i første omgang om *vejen*: At Han gav dem sit nærvær på vejen. Og i dette nærvær åbnede Han skrifterne sådan, at de kunne forstå dem med deres hjerter.

Pilgrimsvandring og dens spirituelle praksis

Religionen har, selvom det måske kan se sådan ud, ikke mistet sin rolle i nutidens pilgrimsvandring. Den viser sig bare i en anden form – i den enkeltes pilgrimspraksis. Og derfor er det også på sin plads at tale om: *Pilgrimsvandringens spirituelle praksis*.

¹⁵ Ibid., s. 81-82

¹⁶ Man kan f.eks. visualisere sin byrde/sine byrder over i en sten, bære den i sin rygsæk, for senere at kaste den fra sig. Dette ritual kan være en hjælp til at gøre sig fri af de ting, der tynger i ens livsbagage.

¹⁷ Som middelalderens pilgrimme troede var det kontinentale Europas vestligste punkt. Det har dog senere vist sig at ligge i Portugal.

¹⁸ Luk 24,13-35

Vi ved, at pilgrimsvandring er sundt for både sjæl og krop. Den giver anledning til frisk luft og motion. Den renser hovedet og sætter livet i et nyt perspektiv, ligesom den kan bruges som en bearbejdning af stress, sygdom, sorger og bekymringer. Men pilgrimsvandring kan også være en åndelig rejse, en såkaldt *opdagelsesrejse*, hvor man så at sige har mulighed for genfinde *det hellige*.

Dette emne beskæftiger pilgrimspræst, Elizabeth Knox-Seith, sig med i sin nyeste bog, *Den bevægelige spiritualitet – pilgrimsvandring som opdagelsesrejse* (2019), hvor hun netop definerer pilgrimsvandringens spiritualitet som "*en længsel efter at være levende, at lade sig bevæge, og at lade sig flytte, forandre og forvandle*".¹⁹

Der er ingen tvivl for Knox-Seith om, at der til pilgrimsvandringen knytter sig en spirituel praksis. En praksis, der netop viser, at den ydre og indre vandring går hånd i hånd. Og noget kunne tyde på – som også Knox-Seith er inde på – at nutidens pilgrimme (bevidst eller ubevidst) vandrer med en længsel efter at finde spor af "Guds stille fodaftryk i verden".²⁰ De har som alle andre behov for at spejle sig i noget, der er større end dem selv og hverdagen derhjemme. Noget, der bevæger, måske endda forvandler, og giver mod til at fortsætte vandringen på kendte som ukendte veje. Igen et godt eksempel på, at pilgrimsvandringen er blevet vej- og procesorienteret.

Sammen med den proces, der forgår i den enkelte undervejs på en pilgrimsvandring, spiller naturen en lige så afgørende rolle. Naturen taler nemlig sit helt eget sprog. At vandre langs havet giver f.eks. et fantastisk udsyn og en følelse af frihed, fordi der er højt til himlen. Her kan man slippe sine byrder og lade sig flyde med i bølgerne vilde brusen. Det kan også være en tur i skoven, der kan få en til at opleve et glimt af noget guddommeligt, som når træernes lysegrønne kroner lukker sig om en, eller efterårets gyldne farver fortæller, at livet trods sin forgængelighed er smukt. Endelig kan det at ligge på en eng eller en træstamme under solens varme stråler have en helende virkning, som når en hånd blidt stryger en over kinden.

Naturen gør noget ved os. Den vækker naturen i os. Den natur som Gud fra skabelsens morgen har indfældet i vores væsen. Naturen er således både uden for os selv og i os selv. Den er en del af os, og vi er en del af den. Der findes derfor heller ikke, jf. Mickey Gjerris udlægning i *Upraktisk håndbog i Lysegrønt håb* (2019), et 'os' og et 'den': "Vi er et fællesskab, før vi bliver til individer, og det stiller

¹⁹ Knox-Seith, 2019, s. 19

²⁰ Ibid., s. 36

etiske krav til os”.²¹ Deri ligger fordringen, den såkaldt *etiske fordring*: At det vi ikke kan leve uden, det må vi også værne om og tage ansvar for. Herfra er der ikke langt til K. E. Løgstrups etiske fordring om, *at vi aldrig har at gøre med et andet menneske, uden at vi holder noget af dets liv i vore hænder*. Man kan fristes til at sige, at det samme gælder, naturen: Vi har aldrig at gøre med naturen, uden at vi holder noget af dens liv i vore hænder. Det er i mødet med naturen, at vi for alvor bliver mennesker. På den måde kan en vandring i naturen minde os om, at vi er en del af en større helhed, og, at vi deler nogle af de samme grundvilkår. Og endelig kan naturen noget enestående som det at *”give oplevelser, fascination, viden og glæder, som man ikke kan få andre steder*.”²² Dette giver 21 forfattere deres bud på i hver deres essay om, hvordan naturen midt i hverdagslivet kan fortrylle os, som når dyrlæge Dorthe Bratbo Sørensen erkender, at det ikke altid handler om den storslåede natur, men i lige så høj grad som om den natur, der findes i haven: *”For mig er naturoplevelser mere et spørgsmål om at kunne få adgang til en følelse af ro; en følelse af at være hjemme*.”²³ Således taler naturen sit eget sprog, og den gør noget ved os: Den kalder os hjem.

Endelig er det værd at nævne, at der til pilgrimsvandringens spirituelle praksis hører en lang række værktøjer: Der findes pilgrimsbøger med forslag til andagter og meditationer. Der findes helt konkrete ord som f.eks. Hans Erik Lindströms syv pilgrimsord, der også findes som et armbånd. Disse syv ord, som er *frihed, enkelhed, langsomhed, stilhed, bekymringsløshed, åndelighed og fællesskab*, rummer pilgrimmens dobbelthed: Den sekulære som religiøse betydning, den ydre som den indre vandring. Og de er derfor rigtig gode at anvende til den dybere refleksion undervejs. Herudover kan man hente inspiration hos pilgrimsforbillederne som Frans af Assisi og Olav den Hellige.²⁴

Pilgrimsvandring har atter fundet sit fodfæste i den danske befolkning og i det folkekirkelig regi. Det, der med reformationen røg ud med badevandet, er kommet tilbage, dog på nutidens præmisser. For i dag handler det ikke om at behage Gud eller en kirkelig autoritet. Det handler derimod om et personligt valg og en søgen efter det såkaldt *hellige*, det, der giver livet mening og fylde. For nogle er der udelukkende tale om en ydre vandring, for andre om en indre vandring. Og dog vil jeg vove

²¹ Gjerris, Mickey, 2019, s. 67

²² Klein, 2018, s. 7

²³ Ibid., s. 21

²⁴ Elizabeth Knox-Seit giver i sin bog (2019) nogle helt konkrete ”værktøjer” til den meditative fordybelse undervejs på en vandring. Det er bl.a. ord, der knytter sig til de to helgener, Frans af Assisi og Olav den hellige samt til jordens mange elementer som jord, vand, luft og ild (se siderne 167-244).

den påstand, at man ikke kan adskille den ydre og den indre vandring. De vil altid komplementere hinanden, fordi de går hånd i hånd. Spørgsmålet er nu, om man kan tale om en egentlig 'pilgrimsteologi' – en teologi, der kan finde et fodfæste i den lutherske protestantiske kirke anno 2020?

Pilgrimsteologi – en grøn bevægelse på vejen

Er der noget, der i disse år optager danskerne, herunder folkekirkens menigheder, er det klimaforandringerne. Greta Thunberg har uden tvivl været med til at rejse en form for politisk aktivisme blandt de unge, hvor skolestrejker og demonstrationer sættes til værks for at gøre opmærksom på, at fremtiden er truet af gevaldige klimaforandringer jorden rundt. Hvem bliver ikke berørt af visheden om, at isen smelter; at havene stiger; at somrene og ikke mindst vintrene bliver varmere og varmere; at nogle dyrarter er ved at uddø, ligesom naturens fauna og økologiske balance i det hele taget er ved at ændre sig. Klimaforandringerne er en af tidens største udfordringer, fordi de har katastrofale følger for fremtiden, ikke bare for de mest udsatte steder i verden, men for hele verden, også Danmark.

Man kan som Greta Thunberg få den tanke, at der ikke er noget håb tilbage. At det er for sent at gøre noget. Det kan der måske være noget om. Men vi må ikke give op eller lade som ingenting. Det er trods alt vigtigt at *gøre noget* og ikke mindst at formidle *et grønt håb*. Et håb, der kan få os til at *rejse os op* for den jord, vi lever på. Men for at vi kan gøre det, må vi ud og genopdage naturen. Vi må helt konkret se den, høre den og mærke den. Vi må med andre ord ud og "kramme træer". Det er den eneste måde, hvorpå vi kan forbinde os med det, vi er ved at miste.

I tidens klimabevægelse spiller pilgrimsvandringen en afgørende rolle, fordi den netop er en bevægelse ud i verden og dermed ud i naturen. Den kan på en måde minde om en mildere form for politisk aktivisme. Og dog skal man passe på med at klassificere den, fordi den som et teologisk begreb er upartisk. Den er en bevægelse ud i Guds skaberværk, og som sådan repræsenterer den Guds iboende kraft omkring os og i os. At gå ud og genopdage naturen ved f.eks. at kramme træer er derfor heller ikke nogen dårlig kliché. Det er en bevidstgørelse om, hvem vi er, og hvor vi kommer fra. En bevidstgørelse om, at ligesom mennesket og naturen er to uadskillelige størrelser, således hænger mennesket også sammen med Gud. Så ligesom man (jf. Luther) kan tale om det personlige gudsforhold, kan man således også tale om det personlige forhold til naturen: Selv i naturen får

evangeliet krop og sprog. Her bevæger Gud os. Fordi Gud til alle tider og på alle steder er vores *usynlige medvandrer*.

Teologisk set siger det noget om kirken i dag, Guds egen bolig på jorden. Med pilgrimsvandringen er Guds bolig så at sige kommet på vandring. Akkurat som den gang jøderne vandrede de 40 år gennem ørkenen med arken – deres helligste rum – på ryggen. Sådan har Gud altid vandret med folket, når det vandrede fra det ene sted til det andet. Derfor er der som en naturlig konsekvens af sekulariseringen og dens opfattelse af Gud som en udelukkende kirkelig eller privat størrelse, opstået en ny bevægelse, hvor det moderne menneske – pilgrimmen anno 2020 – begiver sig ud på ukendte veje og stier for at genfinde det tabte: *Guds aftryk i verden*.

Den teologi, der knytter sig til pilgrimsbevægelsen, er, som også Knox-Seith konkluderer: *Bevægelig*²⁵. Den er bevægelig i den forstand, at den ikke fremstår som en fasttømret kirke eller fasttømret lære. Vel er den forankret i en fast og genkendelig bekendelse, men den har som et telt sine teltplokker, der går at tage op, når det er tid til at bevæge sig videre: Som den usynlige medvandrer, der slår følgeskab med pilgrimmen, der er på vej. For sådan har Gud altid åbenbaret sig som bevægelig: Jesus Kristus, Guds Søn, var som bekendt altid på vandring, da han gik vejen fra krybben i Betlehem til korset på Golgata – og fra gravhulen vandrede han Påskemorgen videre ud i lyset. Det var her, håbet sejrede. Håbet om, at vi ikke skal give op. For således *er Gud med os mennesker midt i denne verden*, nu og her, og ind i evigheden. Det håb som pilgrimsteologien formidler er derfor både et 'aktivt håb' og et 'grønt håb'. Et håb, der både kalder os ud i naturen og tilbage til naturen.

Pilgrimsvandringens relevans og renæssance har ikke bare ført en masse pilgrimme ud på nye, spændende og forvandlende veje. Den har også afstedkommet en ny pilgrimspraksis samt en *ny pilgrimsteologi*, der i disse år er ved at finde sit fodfæste som en spirituel og grøn bevægelse i den danske folkekirke. I den forbindelse er der opstået en ny interesse for især middelalderens helgener/helgeninder, for hvem pilgrimsvandring var en naturlig del af deres trosliv. En af dem er *Den hellige Birgitta*, hvis betydning er yderst interessant.

²⁵ Jf. Knox-Seith, 2019, *Den bevægelige spiritualitet*

3. Pilgrimmenes pilgrim: Den hellige Birgitta

3.1 Birgitta: "Kristi brud og talerør"

Den gamle præst i Finsta var muligvis ved at være en gammel mand, men skør var han ikke, da han en sen natte time i bønnen fik et syn om, at der var blevet født en datter i lagmanden, Birgers hjem:

Så kom den tiden, då flickan Birgitta blev född. Sockenprästen i den närmeste kyrkan, en gammal man, såg om natten, när han vakade i sine bönar, en ljus sky och i skyn en jungfru, sittande med en bok i sin hand. Prästen förundrade sig, och jungfrun sade till honom: >>Åt Birger har fötts en dotter, vars underbara röst skall höras över hele världen<<²⁶

Således bevidnes det, at *Den hellige Birgitta* blev født i sine forældres hjem tilbage i 1303 på Finsta i Uppland. Birgittas liv begyndte i trygge omgivelser, da hun kom ud af en fornem slægt. Hendes far, Birger Petersson, var lagmand i Uppland, og en af de rigeste og mest ansete mænd i Sverige. Moderen, Ingeborg Bengtsdotter, var beslægtet med folkungaätten, og hendes bror var lagmand i Östergötaland og ejer af en større gård, Ulvåsa. Og sådan kan flere fra Birgittas slægt nævnes som ansete personligheder i middelalderens Sverige.

Da Birgitta i sine første tre leveår slet ikke talte, kom det som en stor overraskelse, da hun i en alder af tre år pludselig begyndte at tale både rent og flydende på en måde, som slet ikke var naturligt for et barn i den alder.²⁷ Birgitta var en pige, der hurtigt lærte og tog til sig. Det fortælles endvidere, at hun allerede som barn fik de første åbenbaringer. En af dem er af særlig betydning, fordi den handler om den 7 årige Birgitta, der i et syn ser et alter og ved siden af det, Jomfru Maria, der sidder med en krone i hånden og siger: "*Kom, Birgitta!*" Birgitta stiger op af sengen og går frem mod alteret, hvorpå Jomfru Maria siger: "*Vill du ha denna krona?*" Birgitta nikker, og den salige Maria sætter kronen på pigens hoved, så hun kunne mærke kronens ring røre ved hendes hoved.²⁸ Dette blev et syn, Birgitta aldrig skulle glemme, og som skulle blive et gennemgående motiv i Birgittas spirituelle liv: Jomfru Marias kaldelse af Birgitta som '*Kristi brud*' sammen med visionen af den lidende Kristus, der kom til at vække en inderlig kærlighed i Birgittas hjerte. Selvom de fleste af de 700 åbenbaringer, som Birgitta fik (og som blev nedskrevet) kom i en voksen alder, blev der således allerede i de tidlige

²⁶ Nordahl, 2012, s. 27

²⁷ Ibid., s. 28

²⁸ Ibid., s. 28

barndomsår lagt en væsentlig kim til det, som kom til at kendetegne Birgittas kaldelse som *Kristi brud og talerør*.

Birgittas opvækst var dog ikke kun præget af de åbenbaringer, hun fik. Hun voksede op i et hjem præget af både teologi, litteratur, kultur og jura – et hjem, der var indrettet af lagmænd. Men det var ikke kun Birgittas far og farfar, der som lagmænd kom til at præge Birgitta. Efter moderens ulykkelige død i 1314, blev Birgitta sendt ned til moster Katarina på Aspanäs i Östergötaland, som var gift med lagmanden Knut Johnsson. Her mødte Birgitta igen et rigt og kultiveret lagmandshjem, der var præget af samme fromhedssyn som forældrenes. Da Birgitta bliver 13 år, fik hendes barndom dog en definitiv afslutning, da hun blev gift væk til lagmanden, Ulf Gudmarsson, og de to overtager gården, Ulvåsa.

Birgittas opvækst var i den grad formet af hjemmets teologisk og juridiske kompleksitet. På den ene side skulle hun forholde sig til et tungt lovstof, mens hendes forældre og fosterforældre på den anden side opdragede hende til et fromt liv. Birgitta formåede dog at se forbindelsen mellem de to sider som et berigende forhold, hvilket bl.a. kommer til udtryk i en af hendes åbenbaringer, hvor Kristus omtaler sig selv som "aldrig utövende barmhärthighet utan rättfärdighet" og aldrig rättfärdighet utan barmhärthighet".²⁹ Denne vekselvirkning udlevede Birgitta netop selv ved hele tiden at balancere mellem det udadvendte (og retfærdige) og indadvendte (og barmhjertige) liv. For således blev Birgitta med årene en kvinde, der på den ene side ytrede sig klart i juridiske og politiske spørgsmål, mens hun på den anden side så det som sin pligt at leve et fromt liv, samtidig med, at hun altid var tro mod sin mand og sine børn.

Birgittas rolle som hustru og mor fik dog et vendepunkt med Ulfs død i 1344. Det fortælles, hvorledes Birgitta straks herefter kastede vielsesringen – tegnet på deres 28 års forening – væk. Hun var nu klar til at begynde et nyt liv i Kristi efterfølgelse, sådan som Kristus selv havde åbenbaret det:

Jag har utvalt dig och tagit dig till min brud för at visa dig mina hemligheter.

Du har rätteligen blivit min eftersom du efter din makes död lagt din vilja i mina händer och därefter frågat dig hur du skulle kunna bli fattig för min skull och bönfallit mig härom. Du har varit villig att lämna för min skull, och därför har du rätt att bli min. På

²⁹ Ibid., s. 27

grund av din stora kärlek skall jag ta ansvar för dig. Därför tar jag dig till min brud och för mitt eget välbehag, så som det anstår Gud att förbindas med en kysk själ... Jag har ingen annan önskan än att du skall älska mig över allt annat och ej längta efter någon annan än mig.³⁰

For Birgitta var der ingen tvivl om, at det var hendes brudgom, der talte. Herved kom Birgitta til at stå i forlængelse af middelalderen brudemystik, sådan som den kom til udtryk med Bernhard av Clairvaux under 1100-tallet og senere Hildegard av Bingen. Karakteristisk for denne brudemystik er intensiteten i det personlige forhold til Kristus. Man tænker så at sige sig selv ind i Kristi fødsel og lidelse. Ikke bare som en tilskuer, der betragter det hele udefra, men derimod i et kontemplativt forhold: Den elskede taler med sin elskede. Hun føler med ham og identificerer sig med ham (jf. Højsangen i *Bibelen*). Således var Birgitta, 41 år gammel, blevet fri af sin pligt som hustru og mor. Ulf var mao. død, og børnene var voksne. Birgitta kunne nu give sig hen til sin ultimative kaldelse som: *Kristi brud og talerør*.

Birgittas vision om en ny vingård

Når man ser på det liv, Birgitta levede som hustru gennem 28 år på Ulvåsa, kan det være svært at forestille sig, at hun overhovedet kunne nå at udrette andet end at være mor til otte børn og samtidig administrere en stor og anset gård. Men de 28 år på Ulvåsa må ikke forbigås, for uden disse år får vi kun et halvt billede af, hvem Birgitta var.

Som tidligere nævnt led Birgitta den skæbne, at hun allerede som syv årig mistede sin mor, hvorefter hendes far valgte at sende både hende og søsteren bort til opfostring hos familiemedlemmer. Faderen har formentlig ment, at han som en repræsentativ lagmand ikke havde tid nok til at tage hånd om børnenes liv. Men af de få ting vi ved om Birgittas barndom, findes der bl.a. nogle beretninger om, at moster Katarina op til flere gange fandt Birgitta i dyb bøn, sågar i en form for trance. Og endelig ved vi, at Birgitta ikke er mere end 13 år, da hendes "voksne" liv sammen med Ulf begynder. Det var en stor og administrativ opgave, der ventede hende på Ulvåsa. Men Birgitta var som altid både lærenem og årvågen. Hun viste stor omhu for sine opgaver både, når det gjaldt det at blive mor til otte børn, og når det gjaldt det at drage omsorg for områdets fattige og syge,

³⁰ Bergquist, 2003, s. 34. En lignende åbenbaring findes også i *Heliga Birgitta Uppenbarelser*, 2003, s. 6

hvorfor hun helt naturligt lod en sygestue opbygge på gården. Hertil har Birgitta formentlig syslet med en del praktiske gøremål samtidig med, at hun som lagmandshustru måtte føre et repræsentativt liv. Et eksempel på dette er, at Birgitta i en periode var hofmesterinde (en slags lærerinde og instruktør) til Kong Magnus' unge dronning Blanca, der kom til Sverige fra Flandern, kun 12 år gammel.

Birgittas liv var på flere måder hierarkisk ordnet, hvor de højtstående mænd havde til pligt at bistå kongen. Mens kongen i god kristen ånd skulle lede og holde riget samlet, fremstod lagmændene som dem, der skulle opbygge og holde styr på samfundene under dem, bl.a. bønderne. Selvom Birgitta tilhørte den adelige slægt, blev hun, især efter Ulfs død, en politisk modspiller og ubarmhertig kritiker såvel af kongehuset som af ridderskabet og den adelige samfundsklasses hovmodighed og overforbrug.

Birgitta kom på flere måder til at leve et ret så aktivt og udadvendt liv – et såkaldt "vita activa liv". Men som den alsidige og drivkraftige kvinde, hun var, betød det at være *Kristi talerør* jo netop, at hun skulle tale det, som Kristus indgød hende at tale, også selvom ordene ikke altid faldt lige let for brystet: "*Se, jag vil stå upp, og jag skal varken skona ung eller gammel, rik eller fattig, rättfärdig eller urättfärdig, utan jag skall gå med min plog och kasta omkull åkerstybbenn og träden...*".³¹

Selvom Birgitta levede et udadvendt og aktivt liv, stræbte hun samtidig efter at leve et fromt liv – et såkaldt "vita contemplativa liv". Dette praktiserede hun ved at overholde fasterne og give afkald på materielle goder. Hertil gav hun almisser, ligesom hun dagligt værdsætte bønnens og læsningens betydning. Endelig betød syndsforladelsen og de sjælesørgeriske samtaler uendelig meget for Birgitta. Birgitta havde til dette formål gode kontakter med bl.a. dygtige teologer som Magister Matthias, der var en nær ven, underviser og sjælesøger gennem mange år samt de to højtskattede skriftefædre, Petrus Olavi fra Alvastra og Pertrus Olavi fra Skänninge, der begge kom til at følge Birgitta indtil hendes død. Men hvad var det egentlig, der drev Birgitta frem i alle de år, hun levede på gården, Ulvåsa?

Vi ved, hun havde en betragtelig rolle i forbindelse med lagmandshierarkiet. Men vi må også formode, at Birgitta siden barnsben har haft en særlig længsel efter at modtage den krone, som

³¹ Ibid., s. 17

Jomfru Maria i et syn satte på hendes hoved. Måske var det netop denne dobbelthed – hendes juridiske og politiske indsigt på den ene side og hendes kaldelse til at blive *Kristi brud* på den anden side – der gennem årene kom til at forme den vision, der drev hende frem: *At få paven tilbage til Rom og opbygge en ny vingård.*

3.3 Birgittas pilgrimsveje

Birgittas liv udfoldede sig på flere måder som et pilgrimsliv i den brede betydning. For det første kan man se hendes liv som én lang pilgrimsfærd fra fødsel til død. Og man kan i den grad konstatere, at Birgittas liv aldrig var uden bevægelse. Hun bevægede sig konstant mellem det at være en alsidig hustru, en omsorgsfuld mor og diakon og politisk engageret kvinde. Hun, som var blevet født ind i en rig og anset slægt, slap for at bekymre sig om livets opretholdelse, hvilket formentlig har givet hende overskud til at bevæge sig rundt mellem de forskellige opgaver, som hun påtog sig. Men trods de lykkelige vilkår i livet på Ulvåsa, blev Birgitta også ramt af ulykkelige omstændigheder. Den første opstod, da Ulf uden at rådføre hende, arrangerede et bryllup mellem datteren, Märtha, og Sigvid Ribbing, der ifølge Birgitta var en "røver". Den anden opstod, da Birgitta var tæt på at miste livet efter fødslen af sit ottende og sidste barn, Cecilia. Og endelig ved vi, at Birgitta og Ulf blev ramt af en stor og bitter sorg, da deres ældste søn, Gudmar, dør i Stockholm under et skoleophold. Som følge af dødsfaldet besluttede Birgitta og Ulf sig omkring år 1339/1340 for at begive sig af sted på deres første pilgrimsrejse: Skt. Olufsvejen til Nidaros.³² Den rute, som Birgitta og Ulf formodentlig gik sammen med deres følge, kaldes den dag i dag for '*Heliga Birgittas väg*'.

Efter hjemkomsten fra Nidaros gik der ikke mere end en halvandet år før Birgitta og Ulf igen beslutter sig for en ny og længere pilgrimsrejse, denne gang til Santiago de Compostela, hvor apostlen Jakob efter sigende skulle være blevet begravet og derfor blev set som en af middelalderens største pilgrimsmål.³³ Mens de mindste af deres børn var blevet placeret ude i forskellige klostre, begav Birgitta og Ulf sammen med deres rejsefølge af sted til det pilgrimsmål, som både Birgittas far, farfar m.fl. selv havde rejst til. Præcis hvilken vej følget rejste, er svært at slå

³² Da det var naturligt for middelalderens mennesker at betragte sygdom og død som Guds straf eller opfordring til at gøre bod, har sønnens dødsfald formentlig givet anledning til Ulfs og Birgittas første pilgrimsrejse til skt. Olufgraven i Nidaros, hvor mange pilgrimme på denne tid netop drog op for enten at bede eller gøre bod.

³³ Ifølge professor Helge Nordahl kan pilgrimsreisen være blevet planlagt både for at fejre deres sølvbryllup og for at bruge rejsen til at gøre bod, hvorfor særligt Ulf havde aflagt et højtideligt løfte om både at spise og drikke med stor mådehold undervejs jf. Nordahl, 2012, s. 67-77.

fast, men flere forskere mener, at de kan have sejlet fra den svenske kyst til Lübeck eller Stralsund, hvorfra ruten fortsatte ned gennem Tyskland ind i Frankrig og videre langs den spanske nordkyst – formentlig gennem de byer og områder, hvor der lå klostre og særlige helligsteder.³⁴

Vejen ned gennem Europa har været af afgørende betydning for Birgitta. For her blev hun konfronteret med munkenes løsslupne livsførelse. Hun kom også tæt på den igangværende 100 årskrig mellem England og Frankrig. En krig, som Birgitta oplevede som en absurditet, ligesom hun oplevede det som et stort forfald, at paven havde forladt sin plads i Rom til fordel for et tilbagetrukket liv i Avignon. Birgitta afskyede af hele sit hjerte *synd og korruption*.³⁵ Ikke desto mindre er der meget, der tyder på, at denne rejse gjorde et stort indtryk på Birgitta politisk som religiøst, og den skulle således også have givet anledning til tre nye åbenbaringer, hvoraf hun i den ene får at vide, at hun skal besøge både Rom og Jerusalem. I øvrigt blev denne pilgrimsrejse Birgittas sidste rejse med Ulf, da Ulf bliver syg på vejen hjem. Efter et mindre ophold i Arras, hvor Birgitta i endnu en åbenbaring hører, at Ulf skal blive rask igen, lykkes det dem at vende hjem.

Pilgrimsrejsen til Santiago de Compostela blev et vendepunkt i Birgitta og Ulfs liv, og de besluttede sig herefter for at lægge deres liv om. De flyttede derfor ind i Alvastra Kloster, syd for Vadstena, hvor Ulf blev optaget som "frater ab extra"³⁶, hvilket betød, at Ulf nu skulle leve som munk. Kort tid herefter, i år 1344, gik Ulf dog bort, og han blev efterfølgende begravet i klostret. Birgitta fik lov at blive boende i klostrets gæstehjem, hvilket formentlig ikke behagede alle munkene ved klostret. Men Birgitta havde altid Petrus Olavis' støtte.

Som tidligere nævnt er det netop i forbindelse med Ulfs død, at Birgitta for alvor tager imod kaldelsen til at blive *Kristi brud og talerør*. I 28 år havde hun vandret *Marthas vej*. Nu var det endelig blevet tid til at vandre *Marias vej*. Det er derfor også i de fem år, hvor Birgitta opholdte sig på Alvastra, at hun modtager en lang række åbenbaringer samt formulerer de fredsforslag, som ifølge Birgitta kunne stoppe den lange krig mellem England og Frankrig. Ved sin side havde hun altid klostrets prior, Petrus Olavi, der hjalp hende med at tolke og nedskrive de mange åbenbaringer på latin.

³⁴ Cesarini, 2002, s. 27-28

³⁵ Nordahl, 2012, s. 78

³⁶ Cesarini, 2002, s. 33

Årene på Alvstra blev på flere måder en vigtig modningstid for Birgitta. For, som den pilgrim og profet hun var, blev hun klar til at begive sig af sted på pilgrimsrejse igen – nu til Rom. Inden rejsen skulle Birgitta have fordelt sine ejendele ud, ligesom hun iklædte sig en enkel dragt og i det hele taget påbegyndte en mere beskedne livsstil, sådan som Kristus havde anvist hende:

När Kristi brud efter några dagar begrundade, hur hon skulle ändra sitt liv till Guds tjänande och för denna angelägenhets skull stod och bad i sitt kapell, blev hun hänryckt i anden. I extasen såg hon ett ljus moln, och ur molnet hörde hon en röst, som sade till henne: "Kvinna, hör mig!" Hon blev förskräckt, fruktade att det var ett bländvärk, flydde till sin kammare, biktade sig genast och mottog sedan Kristi lekamen. När hon efter några dagar på nytt stod och bad i samme kapell, visade sig åter ett ljus moln för henne, och hon hörde åter en röst ur molnet, vilken sade liknande ord som förut, nämligen: "Kvinna, hör mig! Fru Birgitta blev förskräckt, flydde åter till kammaren, biktade og gick till kommunion samt fruktade som förut, att denne röst var ett bländverk. Efter ytterligare några dagar bad hon ånyo på samma ställe, blev hänryckt i anden och såg ånyo ett ljus moln och en mandlig skepnad i det, som sade: "Kvinna, hör mig! Jag är din Gud, som vill tale med dig! [...]"³⁷

Åbenbaringen fortsætter med, at Guds stemme fortæller, at hun ikke skal frygte, og at han ikke taler til hende for hendes skyld, men for alle menneskers frelses skyld. Og fortsætter stemmen: "*Du skall vara min brud och mitt språkrör*".³⁸ Vi møder nu en himmelvendt Birgitta, der ikke længere er i tvivl om sin kaldelse. Hun skal ud og vække de sjæle, som sover. Hun skal med andre ord nu for alvor ud og være *sponsa et canale*: Guds brud og talerør i verden. Med sig har hun 28 års erfaring som hustru og mor på en stor gård, 5 års ophold på Alvastra, venskabet til sine to skriftfædre samt en lang række åbenbaringer, heriblandt *Regula Salvatoris*: Åbenbaringen af den klosterorden, som Birgitta nu skulle til Rom for at få godkendt af paven.

Birgitta er således klar til at *gå til Rom* og virkeliggøre visionen om at opbygge en ny vingård, dvs. en ny klosterorden, akkurat sådan som Kristus tidligere havde vist hende på vejen hjem fra Santiago de Compostela:

³⁷ Ibid., s. 89-90

³⁸ Ibid., s. 90

"Gå til Rom. Där är gatorna beströdda med guld och har gjorts röda av helgons blod. Där finns en genväg till himlen för den avlats skull, som heliga påvar har förvarat med sina böner. Du skall stanna där i Rom, ända tills du ser påven och kejsaren tillsammans där i Rom, och du skall fökunna mina ord för dem".³⁹

Selvom Birgitta havde taget den definitive beslutning om at hengive sig til Kristus, så var det ikke uden kvaler. For en ting var at give afkald på materielle goder. Noget andet var at give afkald på kærligheden til sine børn. Men med tiden forstod hun, at hendes kærlighed til Kristus ikke skulle overskygges af bekymringer for sine børns frelse. Birgitta kunne stadig elske sine børn, men kærligheden til Kristus var hendes kald nu. Birgitta forlod Sverige i 1346 og ankom til Rom i 1348, hvor hun nu skulle tilbringe de næste 23 år af sit liv. Med på rejsen var bl.a. Magister Matthias, Petrus Olavi fra Skänninge og Petrus Olavi fra Alvastra samt en præst, en adelsdame og et antal tjenere. Igen findes der ingen historiske belæg for, hvilken vej de rejste, men der findes beretninger om forskellige hændelser undervejs, bl.a. i Nürnberg-München-Stuttgart området.⁴⁰

Da rejsefølget endelig er ankommet til Rom, blev Birgitta ret hurtigt konfronteret med et Rom i forfald. Rom på 1300-tallet var ikke noget opmuntrende syn. På det tidspunkt bestod byen af et indbyggertal på højst 30.000, bygget på ruinerne af en to millioners-by. Som en konsekvens af det havde nogle få adelsfamilier delt byen imellem sig. Hertil kom, at det var utrygt at færdes i byen, hvilket kan have været en af grundene til, at selv paven havde forladt den. Byen var til og med ramt af pest i årene 1347-1349. Og endelig kom jubelåret i 1350 til at udspille lidt af et scenarie, da byen fik besøg af 5000 pilgrimme om dagen, hvilket må have skabt et gevaldigt kaos i byens gader og kirker.⁴¹ Men Birgitta kendte sit kald, og det var i første omgang at *vente på paven*. Og det gjorde Birgitta tålmodigt i sytten år. På den tid var det Pave Urban V, der valgte at vende tilbage Rom – dog kun for en tid.

I den mellemværende periode levede Birgitta et såkaldt "pilgrimsliv". Selvom hun sammen med sine ledsagere var blevet installeret under gode forhold, bl.a. på kardinalpaladset, var det knap med penge. Men Birgitta, der netop higede efter at leve i fattigdom og enkelhed, var ikke bange for at

³⁹ Ibid., s. 121

⁴⁰ Cesarini, 2002, s. 41, der bl.a. fortæller om nogle pudsige hændelser, der fandt sted undervejs på rejsen. F.eks. skulle Birgitta have købt en eng, hvor der efter hendes død blev grundlagt et Birgitta-kloster.

⁴¹ Nordahl, 2012, s. 132

lægge alt, hvad hun ejede i andres hænder, sådan som Augustins klosterregel opmuntrede til: *Det er bedre at behøve lidt, end at eje meget*.⁴²

Akkurat som tidligere formede Birgittas liv i Rom sig som en både *indre* og *en ydre* vandring. Hun var stadig politisk aktiv og udadvendt i sin gøren, samtidig med, at hun stræbte efter at leve et kontemplativt liv gennem hendes daglige bønner, stilhed, bibellæsninger og fortrolige samtaler med hendes nærmeste, heriblandt hendes datter, Katharina, der med ægtemandens accept var rejst i moderens fodspor. Når Birgitta ikke opholdt sig i hjemmets stilhed, vandrede hun rundt i byens gader, ofte til forskellige kirker. Herudover vandrede hun til f.eks. Milano, et benediktinerkloster i Farfar, Augustinus' grav i Pavia og til Frans af Assisi, der i en åbenbaring inspirerede hende til at leve i ydmyg lydhørhed.⁴³ Under årene 1365-1376 begav Birgitta sig ud på længere pilgrimsrejser til bl.a. den letsindige dronning Johanna, der regerede i Neapel, samt en lang række helligsteder, som Kristus kaldte hende til. Mødet med nogle af disse helligstederne gav anledning til den type åbenbaringer (jf. *"Frågornas bok"*), hvor Birgitta indgår i en samtale med Kristus, f.eks. om relikviernes betydning.

I 1372 begav Birgitta sig endelig ud på den helt store pilgrimsrejse til *Det hellige land*. Man kan måske undre sig over, hvorfor den aldrende Birgitta valgte at begive sig ud på en både lang og ikke helt ufarlig rejse. Her må man erindre, at Birgitta for flere år siden var blevet kaldet til at rejse til *Det Hellige land* og i øvrigt gennem flere åbenbaringer havde hørt Gud tale om de fem særlige helligsteder: Jomfru Marias fødselsplads i Jerusalem, fødselskirken i Betlehem, Golgatabakken i den Hellige Gravs Kirke, Jesu grav i den Hellige Gravs Kirke og Oliebjerget – pladsen for Jesu himmelfart.⁴⁴ Der var således mange gode grunde til, at den aldrende Birgitta valgte den store pilgrimsrejse til det fjerne.

Det skulle dog også vise sig at blive en noget dramatisk rejse, da der indtraf forskellige begivenheder undervejs. En af de mest tragiske var, at hendes søn, Karl, som var rejst med, pludselig blev syg og døde. De blev hertil ramt af en større storm til havs, hvorfor de måtte gøre ophold på Cypern i en

⁴² Ibid., s. 135

⁴³ Pilgrimsvandring til den hellige Frans skete på baggrund af en åbenbaring, hvor hun skulle være blevet indbudt af ham selv til hans kammer. Efter at have været i Assisi uden at have hørt noget fra ham, viser han sig for hende igen i Rom, hvor han fortæller, at kammeret ikke skal forstås som et fysisk kammer, men derimod som det *at være lyttende* jf. Nordahl, 2012, s. 150.

⁴⁴ Cesarini, 2002, s. 62-63

hel uge. Efter en lang og udmattende rejse lykkedes det at komme frem til Jerusalem, hvor Birgitta og hendes rejsefølge kom til at opholde sig i fire måneder. Det er under denne tid, at Birgitta fik særligt to åbenbaringer. Den første åbenbaring fandt sted i den Hellige Gravs Kirke, hvor Birgitta fik lov at se Jesu korsfæstelse ned til mindste detalje. Den næste åbenbaring kom i fødselskirken i Betlehem, hvor Jomfru Maria viste Birgitta, hvordan Jesu fødsel var gået til. Det særegne ved denne åbenbaring er, at Jesus ikke bliver født på vanlig måde, men derimod i selve forløsningsøjeblikket pludselig ligger der, nøgen og skinnende: *Han kom alltså inte ut den naturliga vägen utan fanns bara där genom ett under. Och Maria sa i vördnad: Var välkommen, min Gud, min Herre, min Son* (Rev. VII:27).⁴⁵

Da sommeren var ved at være slut, fik Birgitta den forløsende besked af Kristus, at det nu var tid til at rejse tilbage til Rom. Det var dog en syg og afkræftet Birgitta, der vendte hjem, men hun var tilfreds, for hun havde set to af middelalderens mest betydningsfulde helligsteder. Måske var det i lyset heraf, at Birgitta genfandt kræfterne til at skrive et sidste brev, hvor hun endnu en gang anmodede paven om at vende tilbage til Rom. Herefter lå Birgitta syg i et års tid. Fem dage inden sin død viste Kristus sig for hende, hvor han bebudede, at det nu var tid til at indvie hende som nonne: *"Och du skall nu inte blott räknas som min brud utan även som nonna och moder i Vadstena"*.⁴⁶ Herefter fik Birgitta at vide, at hun skulle sammenkalde alle og fortælle dem, hvad de hver især skulle gøre, og hvordan de skulle bære hendes døde krop til Kristi glæde, hendes nye kloster i Vadstena. Fem dage senere viste Kristus sig igen – denne gang for at trøste Birgitta. Herefter døde Birgitta, omgivet af sine nærmeste, i sit kammer midt i Rom, d. 23. juli 1373, 70 år gammel.

Birgitta levede sit liv som en pilgrim, hvor den ydre og indre vandring altid gik hånd i hånd. Denne særegne dobbelthed blev en gennemgående tråd i Birgittas liv: Hun, som på en og samme tid gik både *Martha-vejen* og *Maria-vejen*. Hun, som levede efter sine egne klosterregler, dog uden at bo i et kloster. Hun, som formåede at forene det himmelske med det jordiske. Men hun var jo også udvalgt til at gå vejen, ikke bare som sponsa, men også som canale. På en og samme tid: *Kristi brud* og *talerør*. Og med sig på vejen havde hun sine attributter (vandrestaven, pilgrimshatten, pennen, blækhuset og bogen) samt hendes bøn: *Herre, vis mig din vej og giv mig mod til at gå den*.

⁴⁵ Ibid., s. 67

⁴⁶ Ibid., s. 185

3.4 Birgitta bliver ”pilgrimmenes pilgrim”

Efter Birgittas død blev hendes krop balsameret, og der blev foretaget en såkaldt skelettering⁴⁷, inden hun blev ført fra Rom op gennem Europa mod Sverige. Rejsen begyndte i begyndelsen af december 1373, anført af bl.a. sønnen, Birger, og datteren, Katarina samt de to ”Petrusser”, og følget ankom til Vadstena d. 4. juli 1374. Her blev Birgittas skrin under en kongelig hyldest båret ind i et kapel, da Klosterkirken endnu ikke var bygget.

Sådan vendte Birgitta endelig hjem til Vadstena, nu som nonne og moder. Inden da havde hun opnået at få sin klosterorden, *Regula Salvatoris*, godkendt af Pave Urban i Rom i år 1370 – dog kun som en gren af augustinerordenen. Den endelige stadfæstelse kom først med datteren Katarinas udholdelige indsats i 1378. Katarina havde livet igennem haft et nært forhold til sin mor, og det var derfor også en naturligt, at hun arbejdede videre med at få sin mors vision om ”en ny vingård” ført ud i livet. Katarina kom endvidere til at fungere som foreløbig forstander i det nye Vadstena Kloster. Her blev hun til sin død i 1381, knap 50 år gammel. Da var Birgittas åbenbaring af *Regula Salvatoris*, Frelserens Ordensregel, endelig blevet til virkelighed. Og således var man begyndt at grundlægge det første birgittinske kloster ved søen, Vättern, i Vadstena, hvis indvielse blev fejret i 1384.⁴⁸

Med Birgittas helgenkåring d. 7. okt. 1391 begyndte Sverige at forstå den fulde betydning af ’*Den heliga Birgitta*’, og fem år efter blev hun på et kirkemøde i Arboga udnævnt som ”Sveriges skyddshelgon”. Europa havde nu fået et nyt pilgrimsmål, som middelalderens pilgrimme begyndte at valfarte til. Men det var ikke kun i Sverige, at Birgitta levede videre som ”pilgrimmenes pilgrim”. Interessen for hende og hendes klosterorden spredte sig hurtigt, og man begyndte derfor at grundlægge flere klostre, ikke blot i Sverige og det øvrige Norden, men også i Europa. I midten af det 15 århundrede kunne man således tælle omkring hundrede Birgittinerklostre.⁴⁹ To af dem kom til at ligge i Danmark, nemlig *Habitaculum Marie* i Maribo og *Ager Marie* i Mariager, hvilket bl.a. skyldtes Dronning Margrethes I stærke tilknytning til Birgittinerordenen i Vadstena.⁵⁰

⁴⁷ Ibid., s. 187: Her fortæller Nordahl, at man pga. af varmen og den kommende rejse, hvor Birgittas krop skulle transporteres tilbage til Sverige, nærmere betegnet Vadstena, fandt det nødvendigt at skille kroppen ad ved så at sige at fjerne kødet fra skelettet.

⁴⁸ Selve Klosterkirken, hvor Birgittas relikvier stadig befinder sig den dag i dag, indviedes dog først i 1430.

⁴⁹ Felter, 1966, s. 28

⁵⁰ Historien bag Birgittinerklostret ved de idylliske søer midt på Lolland vil blive uddybet nærmere under næste kapitel.

Således kom Birgittas personlighed og religiøse tanker til at inspirere mange af middelalderens søgende og troende mennesker. De fandt noget hos hende, som var nyt og dog stadig var forankret i Den Katolske Kirke. Måske blev hun netop et forbillede, fordi hun demonstrerede, at man ikke behøver at gå i kloster for at leve et fromt og spirituelt liv, men at man derimod kan gøre *både og*: På en og samme tid leve et *vita activa* og *vita contemplativa*. Således var Den hellige Birgitta nu blevet "Pilgrimmenes pilgrim".

4. Maribo: Et særligt pilgrimscentrum på vejen

4.1 "Marias bolig" grundlægges ved søbredden

Den Hellige Birgittas åbenbaringer kom således til at lægge grunden for en helt ny klosterorden, det birgittinske kloster, som hurtigt kom til at tiltrække mange af middelalderens troende. En af dem var som sagt Dronning Margrethe I. Hun havde ret tidligt i sit liv fået kendskab til Birgittas slægt, idet hun som ganske ung dronning havde fået en af Birgittas døtre, Märtha, som hofmesterinde. Og selvom Birgitta åbenlyst havde kritiseret forlovelsen mellem den gang 6 årige Margrethe og den 18 årige Kong Håkon af Norge som "*dukke og barneleg*"⁵¹, fordi der ifølge Birgitta burde være en lovlig alder sammen med et samtykke, så fik det ikke nogen afgørende betydning for Margrethe. Hun blev livet igennem en trofast støtte til Birgitta og siden hen til den birgittinske klosterorden. Det kom særligt til udtryk efter en lang række politiske uroligheder i Norden, hvor Margrethe i 1397 endte med at blive Dronning i den nye kalmarunion. I den efterfølgende periode knyttede Margrethe et stærkt bånd til Birgittinerklostret i Vadstena. Hun besøgte således klostret flere gange, blev til og med lægsøster, og gav herigennem klostret sin fulde støtte. Det fortælles bl.a. i Klosters dagbog, at Dronning Margrethe i 1403 havde en fortrolig samtale med brødrene. Her fortalte hun om en vis kvinde, som havde været i stor fare, men så havde fået en åbenbaring af den hellige Birgitta:

*"Elsk brødrene i Vadstena, og du skal blive befriet fra alt dette". Og dronningen tilføjede:
"Engang skal jeg sige jer denne kvindes navn", men brødrene forstod, at det var hende selv, hun sigtede til.*⁵²

Margrethes personlige støtte blev hurtigt fulgt op af hendes fostersøn, Erik af Pommern, der forsøgte at gøre Vadstena til et åndeligt centrum for unionen. Efter dronningens død i 1412 var det

⁵¹ Frederickson, 2016, s. 12

⁵² Ibid., s. 14

derfor også naturligt for den nye Kong Erik at fuldføre Margrethes ønske om: at *bygge et birgittinsk kloster på Lolland*.

Det er ikke klart, hvornår byggeriet af klostret præcist begyndte, men vi ved, at Margrethe inden sin død havde købt Grimstrup Gods på Lolland, som hun skænkede til oprettelse af et nonnekloster til ære for Vor Frue og Skt. Birgitta.⁵³ Klostret endte dog med at blive bygget ved den daværende landsby, Skemminge, med nær forbindelse til moderklostret i Vadstena. Det nye kloster blev indviet i 1416 med hjælp fra generalkonfessor, broder Erik, fra Vadstena. To år efter fik Kong Erik den endelige godkendelse af det birgittinske dobbeltkloster, *Habitaculum Mariae* (Marias bolig), af Pave Martin V. Det var i dette dokument, at navnet, *Maribo*, for første gang blev nævnt, ligesom det fremgik, at der allerede var bygget *adskillige bygninger, boliger, huse, sovesale og celler samt andre nødvendige rum*. Endvidere ønskede paven nu at give aflad til dem, der besøgte klostret på bestemte dage.⁵⁴

Selvom klostret, og i særdeleshed Klosterkirken, er bygget op over en længere årrække, vidner forskellige kilder om, at klostret hurtigt fik en væsentlig betydning i 1400-tallets Danmark. Det skete selvfølgelig ikke uden kongens indflydelse, som efter klostrets grundlæggelse i 1416 valgte at give byen købstadsprivilegierne. Før eksisterede Skemminge blot som en lille landsby omgivet af lerjord og små grusveje. Nu var der grundlagt et stort kloster samt en købstad til at servicere klostret. Og klostret udviklede sig hastigt og godt. Så godt, at det allerede i 1420 havde overskud til at sende nonner og munke ud for at oprette tre datterklostre, først i Bergen, dernæst i Gnadenberg og Mariager. Herudover kom klostret i besiddelse af flere godser og ejendomme, der med tiden var blevet doneret, og som lå spredt ud over et større område på Lolland-Falster, Sjælland, Jylland og Skåne.

Det er fristende at sige, at Maribo opstod som en købstad med nær forbindelse til både Sakskøbing, Rødby og Nakskov, men det ville ikke være helt korrekt. Maribo opstod i første omgang som en klosterby, der blev repræsenteret af de to ledende skikkelser: abbedissen og konfessoren. Der var

⁵³ Ibid., s. 16

⁵⁴ Ibid., s. 18

således ingen borgmester, og byens borgere måtte hjælpe til med at servicere klosterbeboerne.⁵⁵ Det siger ikke så lidt om klosterets position.

Alligevel lignede Maribo udefra set enhver anden købstad ved bl.a. at have fået et torv, der fungerede som markedsplads samt et tingsted og et administrationssæde for alle fæstebønderne i det omkringliggende samfund. Hertil medførte byens centrale beliggenhed en del trafikbesøgende. Når det er sagt, var det Birgittaklostrets popularitet, der blev et særmærke for Maribo: *Den hellige Birgitta* var blevet en af middelalderens vigtigste helgener. Hun tiltrak tusindvis af pilgrimme, hvoraf en større del af dem var på vej til Birgittaklostret i Vadstena. På deres pilgrimsrejse var *Marias Bolig* ved de idylliske søer midt på Lolland derfor et veloplagt hvilested på vejen.

4.2 Maribo bliver "pilgrimmenes by"

Som tidligere nævnt kom Birgittas personlighed og religiøse tanker til at spille en stor rolle for mange af middelalderens søgende og troende mennesker. Det er derfor ikke overraskende, at de birgittinske klostre hurtigt voksede frem i antal og i anseelse. Men hvad var det egentlig, der gjorde, at også Birgittaklostret i Maribo kom til at tiltrække tusindvis af tidens pilgrimme?

Det spørgsmål behandler tidligere domprovst i Maribo, Immanuel Felter, i sin jubilæumsafhandling om klostrets historie 1416-1966. Han mener, at de første nonner og munke, der drog fra Vadstena til Maribo for at indrette det nye kloster, formentlig har bragt nogle relikvier af Birgitta med sig. Herudover peger Felter på det faktum, at Birgittaordenens fremtrædende stilling i den grad skyldtes de afladsprivilegier, som det var lykkedes ordenen at opnå. Birgitta havde i en åbenbaring fået det løfte af Kristus, at den storartede aflad, som var knyttet til kirken Sankt Petrus ad Vincula i Rom, også skulle komme Vadstena til gode. Derfor kæmpede Birgitta i sin levetid for at få denne aflad med i sin klosterorden, hvilket dog først lykkedes efter hendes død ved en pavelig bulle i 1378. De øvrige birgittinerklostre kom med tiden til at nyde samme rettigheder.⁵⁶

Den såkaldte "vincula-aflad" kom altså ifølge Felter til at øge interessen for klostret i Maribo. Nu behøvede man ikke at valfarte til Rom for at opnå aflad. Man kunne i stedet valfarte til Maribo.

⁵⁵ I klosterreglen, *Regula Salvatoris*, fremgår det, at klostret skulle rumme 60 søstre, 8 lægbrødre og 4 diakoner, hvilket svarer til de 72 disciple, som jf. Luk 10,1 sendes ud for at forkynde. Hertil kommer de 13 præster. Birgittas kloster skulle således symbolisere den tidlige kristne kirke – den apostolske kirke.

⁵⁶ Felter, 1966, s. 49-50

Dette bevidnes i øvrigt af et pavebrev fra 1438, hvor generalkonfessoren og munkene endnu en gang fik pavens tilladelse til at forrette skriftemål og give syndsforladelse til besøgende i klostret.⁵⁷

Maribo blev således en af de vigtigste danske byer under 1400-tallet, der kom til at tiltrække tusindvis af pilgrimme, fordi de her kunne komme tæt på *Den Hellige Birgittas* relikvier samt opnå aflad. Klosterkirken opfyldte således også en funktion som *pilgrimskirke*. Derfor blev den også bygget ud fra den betragtning, at den skulle kunne modtage store mængder af besøgende. Dette kan bl.a. ses i den betydelige del af kirkeskibet, som var udlagt til lægmandsbrug⁵⁸ samt i de af Birgitta foreskrevne regler for ordenen, hvor det fremgår, at den første af kirkens tre døre skal kaldes "syndsforladelsens døre":

"Genom den skall alla världsmänniskorna ingå, ty var och en, som med förkrossat hjärta och vilja att bättra sig går in genom denna dör, han skall få lättnad i sine frestelser, styrka till at verka gott, fromhet i bön, syndernas förlåtelse samt klok försiktighet vid allt handlande".⁵⁹

Birgitta havde i sine forberedelser til klostret således taget hensyn til disse "verdensmenneskers" plads i kirken. De fik derfor deres egen indgang gennem *syndsforladelsens døre* i kirkens østlige ende, ligesom nonnerne fik deres indgang gennem *ærens og nådens døre* i kirkens nordlige ende og munkene deres indgang gennem *forsoningens og miskundhedens døre* i kirkens vestlige ende.

Birgittas konstante opfordring til *omvendelse og et bedre liv* lå fint i tråd med 1300-1400 tallets religiøsitet, hvor mange netop søgte til særlige helligsteder for at komme nærmere Guds frelse. På den måde forblev Birgitta tro mod kirken som den institution, hvor mennesker kunne gøre bod og derigennem forbedre deres liv. Man kan i bagklogskabens lys spørge, om det var *klosterkirken som "den myndige forælder"*, der tiltrak de mange pilgrimme, eller om det var *Birgitta som "pilgrimmenes pilgrim"*?

Det er vanskeligt at komme med et entydigt svar på dette. Og måske må man endnu en gang antage, at der er tale om et 'både - og', sådan som var det ofte kom til udtryk i Birgittas liv som *Kristi brud*

⁵⁷ Ibid., s. 54

⁵⁸ Jf. Frederickson, 2016, s. 29 – uddybende information findes i C.M. Smidt, 1935, "Birgittinerklosteret i Maribo – Søsterklosteret og dets Forbindelse med Kirken, *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* s. 225-256.

⁵⁹ Nordahl, 2012, s. 112

og talerør. At blive kaldet til at være et talerør, en såkaldt kanal, minder på flere måder om de egenskaber, der karakteriserer de gammeltestamentlige profeter som *en person, der er kaldet af Gud til at forkynde hans vilje*. En sådan profet henvender sig til både lav og høj, bedømmer samtiden og ytrer sig om fremtiden. Men som forfatter, Anders Piltz, fremhæver, så forudsætter enhver profetisk kritik en institution.⁶⁰ Akkurat som Birgittas til tider ubarmhjertige kritik af konger, paver, munke og lægfolk altid var forankret i kirken og i Skriften. Således kunne Birgitta f.eks. i sin kamp mod den syvende hovedsynd, *ligegyldigheden*, samtidig med henvisning til Skriften formulere, at alle uanset stand og kald (også paven!) havde et ansvar til at leve et retfærdigt og barmhjertigt liv med blik for næsten. Og her blev kirken og især klostrene en vigtig påmindelse for Birgitta om at gøre bod og søge et bedre liv.

At Maribo var kommet til at fremstå som en af 1400-tallets betydningsfulde "pilgrimsbyer", hvor pilgrimme fra nord og syd kunne gøre ophold og samtidig komme tæt på *Den Hellige Birgittas personlighed og spiritualitet*, ophørte dog med den danske reformation i 1536. Her blev de katolske klostre blev sat i afvikling. Maribo Kloster ophørte dog ikke fra den ene til den anden dag. Nonner og munke fik lov at blive boende, indtil de havde fundet et sted at rejse hen. Fra 1556-1621 blev klostret brugt som jomfrukloster. Herefter fik klostret og dets ejerskab over Maribo by sin definitive afslutning. Heldigvis blev klostret ikke lagt i ruiner en gang for alle. Noget af munkeklostret fik nemlig lov at blive stående en tid endnu, da det blev anvendt til forskellige ting, bl.a. som residens for kongedatteren, Leonora Christina, i årene 1685-98. Den oprindelige klosterkirke blev også ved med at stå dér ved søbredden. Men fra og med 1621 var den ikke længere en klosterkirke, men derimod en *sognekirke*. Byen havde nemlig brug for en sognekirke til at afløse Skemminge landsbykirke, der var brændt ned under den voldsomme brand i 1596. I årene herefter blev det nu byens ansvar at forvalte kirkebygningen og den del af klosterbygningerne, der endnu ikke var lagt i ruiner. Det skulle dog vise sig at blive en stor og dyr udfordring for byen, hvorfor kirken stille og roligt gik i forfald – og den sidste lille del af munkeklostret blev omkring 1800-tallet også lagt i ruiner. Det lykkedes dog med tiden og i flere omgange at få kirken renoveret, så den i dag fremstår som en af landets smukkeste Domkirker, der til stadighed vidner om byens klostermæssige baggrund. Men kirken er, som også Felter er inde på, mere end et "mindesmærke om svundne tider og skikke": "Den skal

⁶⁰ Nærmere beskrevet af Anders Piltz i "Birgitta, profeten och uppenbarelsens dynamik", Beskow, 2003, s. 29-44

bruges efter dens bestemmelse og med bud fra Ham, *som her på jorden var smerternes mand, men som idag – gennem sit levende ord – ved dåb og nadver vil drage alle til sig*".⁶¹

Der er ingen tvivl om, at Maribo Domkirke i dag opfylder en central og betydningsfuld funktion som sognekirke⁶², men når det kommer til "kirkens egentlig bestemmelse" som klosterkirke – og pilgrimskirke – er det store spørgsmål, om det er sådan, vi forstår Maribo Domkirke i dag?

4.3 Maribo: Et særligt pilgrimscentrum anno 2020

Da Maribo Domkirke blev bygget som birgittinsk klosterkirke var pilgrimsvandring/-rejser et velkendt fænomen. Danmark var heller ikke bare en ubetydelig prik på kortet, men var derimod et land, der forbandt de store pilgrimsruter med hinanden, og som særligt med hjælp fra klostrene kunne tilbyde pilgrimmene en hvileplads på rejsen.

Efter ca. 500 års dvale har pilgrimsbevægelsen fået sin renæssance, og de europæiske pilgrimsruter er atter taget i brug. Santiagoruten løber fortsat – og nu sammen med Den danske klosterrute - tværs over Lolland-Falster, hvilket endnu en gang bringer Maribo på landkortet som *et særligt pilgrimscentrum på vejen*. Her inviterer den gamle klosterkirke ved søbredden alle de rejsende indenfor, ligesom de gamle klosterruiner inviterer os med ind i historien om "Pilgrimmenes pilgrim": *Den Hellige Birgitta af Vadstena*.

Med Maribos unikke og fængslende historie er det således ikke svært at se, at Maribo har potentiale til endnu en gang at blive et særligt pilgrimscentrum for pilgrimme, der er på vej. Til at underbygge den påstand har byen fået et pilgrimshus. Et pilgrimshus, der qua dets beliggenhed oven for de eksisterende ruiner ikke kan andet end at minde os om Maribos rødder.

Vejen til Pilgrimshuset ved Maribo Domkirke har dog, som tidligere biskop i Lolland-Falster Stift, Steen Skovsgaard, forklarer, været bakket og besværlig, akkurat som en pilgrimsvandring kan være.⁶³ Det hele begyndte med en tanke om at oprette et refugium, der skulle tilbyde ledere i den private og offentlige sektor mulighed for fordybelse og stilhed. I forlængelse heraf begyndte tidligere pilgrimspræst i stiftet, Elizabeth Knox-Seit, at interessere sig for pilgrimsvandring og

⁶¹ Felter, 1966, s. 144

⁶² For mere information om Maribo Domkirke som sognekirke i dag henvises til artiklen "Maribo Domsogn i dag", Frederickson, 2016, s. 131-139.

⁶³ *PilgrimsHuset Maribo. Historiske rødder og vandringer*, 2016, s. 2

pilgrimsruter. I den forbindelse fik hun en dag i 2013 en vision, da hun havde set et gammelt faldefærdigt hus i Klostergade: Et hus, der kunne blive til et 'pilgrimshus'. Efter adskillige donationer fra bl.a. A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond blev visionen til virkelighed. Det gamle hus blev renoveret, og Pilgrimshuset blev indviet d. 24. maj 2016 af Hendes Majestæt Dronning Margrethe II. Danmark havde fået sit første rigtige pilgrimshus.

De sidste fire år har Pilgrimshuset været i gang med at finde frem til dets identitet og dets relevans. Vejen er stadig lang og til tider bakket, men der er sket meget. I dag ejes huset af folkekirken, og cafeen drives af frivillige. Man kan spise sin madpakke i caféen, drikke en kop kaffe/the, købe lidt mad og få sig en god snak eller en stille stund. Herudover tilbyder Pilgrimshuset ugentlige vandringer, stilledage, samtalecafeer, retræter og temadage for f.eks. konfirmander. Det er i øvrigt muligt at overnatte. Pilgrimshuset har en grøn profil forstået sådan, at det forsøger at efterleve tidens krav om økologi og et bæredygtigt liv.

Et af de særlige kendetegn ved Pilgrimshuset i Maribo er, at det deler historie med Domkirken. Det gælder ikke selve murstenene, som i Pilgrimshuset er noget yngre, men derimod historien. Pilgrimshuset ligger således placeret på den side af kirken, hvor man mener, at nonnerne havde deres bygninger og deres have, og hermed deler Pilgrimshuset de historiske rødder med Domkirken. Pilgrimshuset tager i øvrigt sine rødder alvorligt ved netop at være et hvile- og fordybelsessted for de mange pilgrimme, der er på vej – akkurat som klostret i sin tid gjorde det. Det gælder pilgrimmene i den snævre som i den dybere betydning: Dem, der kommer for enten at hvile fødderne eller fordybe sig og dem, der kommer, fordi de har lyst til at dele en kop kaffe med en ven eller bare er interesseret i Maribos historie og beliggenhed.

Pilgrimshuset i Maribo er Stiftets pilgrimshus og er derfor ikke kun et guldæg for lokalsamfundet. Derfor står Pilgrimshuset også solidt plantet med fødderne i den lutherske protestantiske arv. Det betyder dog ikke, at rødderne er klippet af. For det er netop ved at finde tilbage til rødderne, at vi forstår, hvem vi er. Og ved at forstå, at Maribo opstod omkring et birgittinerkloster i 1400-tallet, der i den grad havde status som et kulturelt og religiøst hovedsæde i Danmark, forstår vi måske også den fulde betydning af Maribo anno 2020. Maribo har måske ikke samme status i dag, men den er stadig en 'pilgrimsby': En by, der har mulighed for at tage imod nutidens besøgende, hvad enten vi kalder dem pilgrimme, turister, gennemfartsrejsende eller lokale. Og selvom de måske ikke ligefrem

kommer for at opnå tilgivelse for deres synder eller for at se den hellige Birgittas jordiske rester, så kommer de af en anden særlig grund: De kommer for at blive beriget af den særlige atmosfære af historie og ånd, som Maribo er bygget op omkring. Og det er den atmosfære, vi som kirke og pilgrimshus skal holde i live. Ikke ved at gøre stedet til et museum eller en særlig kulturinstitution (for religiøse forestillinger og koncerter), men ved at invitere de mange besøgende til at bruge kirken og pilgrimshuset som et hvilested på den vej i livet, der til tider kan være bakket, snoet og besværlig.

Uanset hvordan den enkeltes vej i livet ser ud, kan Maribo ikke andet end at være et *særligt pilgrimscentrum på vejen*. Og hvem ved, hvad der sidder i de gamle mure. Måske en af middelalderens kvindelige røster, der blidt og dog med en fast tone beder: *Herre, vis mig din vej og gør mig villig til at vandre den*. ”Herre, vis mig din vej og gør mig villig til at vandre den” er således blevet vores fællesbøn i og omkring Pilgrimshuset i Maribo, og den bliver bedt, hver gang vi samles i en cirkel for sammen at vandre ud i naturens storslåede katedral på Lolland-Falster.

5. Konklusion

5.1 Pilgrimsvandringens relevans anno 2020

Mennesket har gennem historien altid haft brug for at bryde op fra den vante hverdag for at søge næring til livets opretholdelse. For nogle har det været et spørgsmål om overlevelse. For andre har det været en søgen efter det guddommelige. Under middelalderen blev det at begive sig ud på de såkaldte pilgrimsrejser mere og mere almindeligt, og pilgrimsfærden havde som oftest et klart formål: At komme frem til et særligt *helligsted*, hvor man kunne nærme sig det guddommelige og derigennem overgive sine sorger, bekymringer og frygt for livet her og nu som livet i det hinsides. Middelalderens pilgrimsrejser var derfor et religiøst anliggende, hvor den enkelte – ofte på kirkens foranledning – øvede sig i at leve et mere fromt liv. De typiske pilgrims mål var *Rom, Jerusalem, Skt. Jakobs grav i Santiago de Compostela, Skt. Olavs grav i Nidaros Domkirke* – og efter helgenkåringen i 1391 af *Den hellige Birgitta* nu også *Vadstena Klosterkirke*. De mange klostre rundt omkring i Europa blev vigtige medspillere, da de kom til at fungere som en slags ”rastepladser”. Her kunne pilgrimmene hvile og ernære sig, fysisk som åndeligt. Derfor kom mange af pilgrimsruterne helt naturligt til at ligge der, hvor der var tilgang til klostrene, men det betød ikke, at det var ufarligt at begive sig afsted på de lange rejser til fods og på hest. Tværtimod er der meget, der tyder på, at det

kunne have store omkostninger helbredsmæssigt og økonomisk. Middelalderens populære pilgrimsfærd fik dog sin afslutning med Reformationens fremkomst i Europa under 1500-tallet.

I dag, ca. 500 år efter Reformationen tog sin begyndelse i Tyskland, kan vi konstatere, at interessen for pilgrimsvandring hen over det europæiske kontinent er kommet tilbage. Selv her i Danmark finder flere og flere vandrestøvlerne frem, fordi de længes efter at komme ud og gøre noget så banalt som *at gå*. Vi ved, det er sundt at gå, sundt at bevæge sig. Det gør noget godt for kroppen og ens mentale tilstand. Når det er sagt, handler pilgrimsvandring anno 2020 ikke kun om *at gå* eller at yde en særlig *fysisk præstation*. For der er mere på spil. Et gennemgående træk er f.eks., at mange oplever, hvordan sorger, bekymringer og frygt for fremtiden bliver nemmere at bære. "Stenen" i rygsækken mister noget af sin tyngde, og måske dukker der til og med noget andet op som f.eks. glæden over at være til og være en del af noget større – og måske en spirende tro på, at man ikke går vejen alene.

Pilgrimsvandring anno 2020 adskiller sig på flere måder fra middelalderens pilgrimsvandring ved at være langt mere *vej- og procesorienteret*: Hvor det i middelalderen særligt handlede om at komme frem til målet – *det hellige sted* – handler det i dag mere om *vejen*, og den *proces*, der knytter sig undervejs. Og derfor findes der et utal af bevæggrunde for at begive sig af sted på en pilgrimsvandring, ligesom der er mange forskellige måder at vandre på. For nogle er det naturen, der kalder, mens det for andre er mødet med nye kulturer, der kalder. For andre igen er det 'det personlige gudsforhold' eller 'den processuelle bearbejdning', der er i centrum. Uanset hvilke bevæggrunde, der udspiller sig, så er der, når alt kommer til alt, stadig mange, der vælger at vandre på de gamle pilgrimsruter som f.eks. Santiagoruten i Spanien eller Jakobsruten i Norge, hvor målet netop er at komme frem til et *religiøst helligsted*. På den måde spiller religionen stadig en rolle i nutidens pilgrimsvandring. Det gør den også gennem det, man kan kalde for ritualer eller 'riter'. Riter er som sagt de *små handlinger med en symbolsk betydning*, man ofte gentager som det at tænde et lys i et kapel, kaste en sten i vandet eller det at bruge naturen til at meditere. Riter foregår for mange i det ordløse univers, dvs. uden ord og nogen egentlig rationel begrundelse for, hvorfor man gør, som man gør. Man gør det, fordi det giver mening for én i den situation, man befinder sig i.

Når det kommer til 'den individuelle længsel' adskiller pilgrimmen anno 2020 sig ikke specielt fra middelalderens pilgrim. Længslen, der pludselig får en til at bryde op fra hverdagen i en søgen efter ny næring – nye erkendelser, nye veje – gør det nemmere at vende tilbage til hverdagen. Således tegner der sig alligevel et fællesbillede af fortidens og nutidens pilgrimme som et: *åbent og søgende folk, for hvem den ydre og indre vandring altid går hånd i hånd*. Derfor er der heller ikke noget at sige til, at pilgrimsvandring atter er blevet relevant og populært, ikke bare for de øvede vandrere, men også for den, der aldrig har gået mere end max. 6 km. ad gangen i lokalområdet. Man behøver nemlig ikke at rejse til Spanien for at prøve sine nye vandrestøvler af eller have den rette opsparring for at kunne begive sig ud som pilgrim. Pilgrimsvandring kan finde sted *nu og her*, i hverdagen og lige uden for din dør som en "pilgrim i det nære". Pilgrimsvandringen anno 2020 har på den måde flere ligheder med den lutherske teologi om det personlige gudsforhold, der finder sted i hverdagen i tillid til evangeliets Gud.

5.2 Tilbage til rødderne med Den hellige Birgitta

Når det kommer til pilgrimsvandringens relevans, ikke bare i Europa, men også på Sydhavsøerne er det værd at erindre, at Maribo ikke bare opstod som en klosterby, men også som en pilgrimsby. Da 1400-tallets pilgrimme lagde deres vej forbi Maribo, var det for at besøge det nyoprettede kloster ved søbredden. Birgitta havde gennem årene som *Kristi brud og talerør* sat sine spor på det europæiske kontinent. Og hun blev for mange et forbillede: Et kvindeligt forbillede på, at selv den travle hustru og mor kan leve et kontemplativt og indadvendt liv. Sådan er "pilgrimmenes pilgrim" stadig et interessant forbillede for det moderne og søgende menneske i dag, der på trods af et travlt og aktivt liv ønsker at give plads til fordybelsen.

Selvom *Den hellige Birgitta* kommer fra en anden tid, hvor det enkelte menneske så at sige var underlagt Den Katolske Kirkes autoritet, så er hun en gave for Sydhavsøerne. For i Maribo står den gamle klosterkirke stadig ved søbredden og vidner om en forgangen tid. Her skimter man resterne af de gamle klosterbygninger, der sammen vidner om et tidligere aktivt klosterliv, ligesom det specielle lys, der ofte falder over byen, fremstår som et smukt budskab om *Ham, der nu og altid går vejen sammen med os: Vores usynlige medvandrere*. Og som et ekstra guldæg står der nu også et pilgrimshus. Et pilgrimshus, der har til hensigt at tage imod de mange pilgrimme, hvad enten de kommer for at overnatte, hvile og fordybe sig eller blot for at nyde en kop kaffe i husets hyggelige

cafe med udsigt ud over søen. Her – i hjertet af Maribo – bliver man mindet om særligt to ting: 'Historiens vingesus' og 'fordybelsens fornyelse'.

5.3 Velkommen i Herrens vingård

Den hellige Birgitta fik en gang for mange år siden en vision. Hun skulle bygge en ny vingård. Den vingård fik hun helt præcise anvisninger til også kendt som klosterreglen, *Regula Salvatoris*. Birgitta nåede dog aldrig selv at opleve denne vingård blive til virkelighed. Men det gjorde hendes datter, Katarina, og hendes trofaste skriftebrødre samt de nonner, munke og lægfolk, der efterfølgende fandt vejen til de birgittinske klostre, der hurtigt spredte sig.

Klostret i Maribo blev det andet birgittinerkloster, og selvom det med Reformationen gradvist forsvandt, så lykkedes det birgittaordenen at grundlægge et nyt kloster i Maribo i 2003 anført af 8 søstre. Klostret, som har taget det oprindelige latinske navn, *Habitaculum Mariae*, modtager året rundt gæster, der kommer for at deltage i retræter eller nyde godt af stilheden og den særlige atmosfære, som klostret er omgivet af. Her får man nemlig hurtigt fornemmelsen af at være trådt indenfor i "Herrens vingård". Og måske er det netop kimen i pilgrimsvandringen: At få øjnene op for den *vingård*, vi alle befinder os i. Hvad enten vi befinder os i et kloster med et religiøst indhold, eller vi befinder os *her og nu midt i denne verden*. Som modspil til den kultur, vi lever i, og som desværre ofte består af et alt for højt tempo, støj og overfladiskhed, har vi netop brug for steder som klostre og kirker, hvor vi kan koble af og mærke os selv i en større sammenhæng. Her spiller Maribo som kloster- og pilgrimsby en afgørende rolle. Maribo kan nemlig det, som også søsterbyen, Vadstena, kan: Forbinde nutiden med fortiden – og på den måde minde os om vores rødder. Og fordi Pilgrimshuset i Maribo netop består af mere end mursten, imødekommer det tidens behov for fordybelse og længslen efter at "finde hjem". Med lidt god kreativitet kan man skitsere Pilgrimshuset som en krop med et hjerte, der holder livsnerven i gang:

Hjertet: Hvilen/bønnen/stilheden/fordybelsen/den fortrolige samtale. Kroppens naturlige puls.

Hovedet: Undervisning/kurser/inspiration og udvikling af pilgrimsidentiteten og -samarbejdet.

Fødderne: Opbruddet/vandringen/livets bevægelse og livsvandringens fællesskab.

Hænderne: Virksomhedens ansatte og frivillige, der bl.a. driver cafeen og flere af husets aktiviteter/hænderne, der rækker ud mod medmennesket/hænderne, der rækker frem som tomme skåle.

Sjælen: Kontakten med rødderne: Hvem er jeg? Hvor kommer jeg fra? Hvor er jeg på vej hen?

Selvom pilgrimsbevægelsen på flere måder eksisterer uafhængigt af en konkret bygning akkurat som den kristne kirke gør, så er der alligevel brug for et pilgrimshus: Et såkaldt *møde- og modtagelsessted* af de mange "pilgrimme", der er på vej og har brug for et "hvilested" (en såkaldt rastepads), hvad enten det er i fysisk eller åndelig forstand. Der er ligeledes brug for et sted, der kan tilgodese stiftets motto "af fordybelse kommer fornyelse" samt et sted, hvor pilgrimsarbejdet kan videreudvikles i tæt samarbejde med de andre pilgrimsaktører i bl.a. Viborg, Vadstena, Hamborg og Trondheim. Men der ligger en væsentlig opgave og venter, for *hvad kan Sydhavsøerne tilbyde pilgrimsbevægelsen anno 2020?*⁶⁴

Mens vi reflekterer over det, er det vigtigt at erindre, at Maribo – som denne rapport tydeligt viser – tidligere fungerede som et særligt pilgrimscentrum for de af middelalderens pilgrimme, der f.eks. var på vej til Vadstena. Selvom vi lever i en anden tid nu, er det min påstand, at Maribo rummer et helt naturligt potentiale til fortsat at være *et særligt pilgrimscentrum på vejen*. Maribo har både historien, naturen og kulturen med sig. Fra Maribo kan man som sagt vandre langs søer, gennem skove og ad smukke veje til de omkringliggende kirker, ligesom byen med de to større pilgrimsruter som *Den Danske Klosterrute* og *Santiagoruten* forbinder Danmark med det øvrige Europa. Og i hjertet af Maribo står det yndigste lille pilgrimshus ved siden af Stiftets smukke Domkirke og byder velkommen i "Herrens vingård".

⁶⁴ Meget tyder på, at vi kun lige har taget fat på pilgrimsarbejdet i Danmark. Der er brug for at langt større samspil mellem folkekirken, kommuner, politiske initiativer, græsrodsbevægelser og gode kreative ildsjæle. Pilgrimsbevægelsen er mere end et kirkeligt anliggende. Derfor er det heller ikke utænkeligt, at Lolland-Falster Stift i samarbejde med kommunen kunne udarbejde et sammenhængende materiale med det formål at videreudvikle og markedsføre "pilgrimsvandring på Lolland-Falster" som fremtidens bæredygtige måde at rejse på.

Litteraturliste

- Bergquist, Lars (2013), *Birgitta i uppenbarelsernas spegel*, Proprius Förlag AB, Stockholm
- Beskow, Per (2003), *Birgitta av Vadstena, Pilgrim och profet 1303-1373*, Natur och Kultur, Stockholm
- Birgitta Atlas. Sant Birgittas Monasteries. Die Klöster der Heiligen Birgitta. A Transeuropean Project – Ein transeuropäisches Projekt.* (2013). Red. Af Ulla Sander-Olsen, Tore Nyberg og Per Sloth Carlsen. Societas Birgitta Europa.
- Cesarini, Luca (2002), *I den heliga Birgittas fotspår*, Bilda Förlag
- Den Danske Klosterrute, Lolland-Falster* (2016), Eksistensen
- Felter, Immanuel (1966), *Maribo Domkirke 1416-1966*, A/S Lollands-Posten
- Frederickson, Henrik B. (2016), *Maribo Domkirke gennem 600 år*, Syddansk Universitetsforlag
- Gjerris, Mickey (2019), *Upraktisk håndbog i lysegrønt håb*, Det Danske Bibelselskab
- Gjerris, Mickey og Rubow, Cecilie (2019), *Naturens sprog – historier fra virkeligheden om fortryllelse*, Eksistensen.
- Hagerfors, Ingmar (2012), *Bön, vision, skapende i Herrens vingård*, Artos
- Heliga Birgitta Uppenbarelser* (2003), Svenska Akademien, Atlantis, Stockholm
- Jensen, Roger (2019), *Pilegrim, lengsel, vandring, tenkning – før og nu*, Novus Forlag, Oslo
- Knox-Seith, Elizabeth (2019), *Den bevægelige spiritualitet – pilgrimsvandring som opdagelsesrejse*, Eksistensen
- Lindström, Hans-Erik – Lidell, Elisabeth (2007), *Pilgrimsliv – Håndbog for vandringsfolk*, Forlaget Alfa, København
- Nielsen, N. P., *Livet i Birgittinerklostret i Maribo*, Lolland-Falsters Stiftsmuseum
- Nordahl, Helge (2003), *Den Heliga Birgitta*, Artos och Norma Bokförlag, Skellefteå
- PilgrimsHuset Maribo. Historiske rødder og vandringer* (2016), red. Af Elizabeth Knox-Seit og Anne Birgitte Reiter. Udgivet af Refugiet Lolland-Falster.
- Tjäder, Marguerite (2010), *Moder Elisabeth*, Grafikom A/S Maribo.